

תמצית הש"ס

גפ"ת

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו (פסחים נ).

בבא מציעא ע"ה. - ק"ד:

סאה בסאה

ע"ה. מה חייב להחזיר כשלוה סאה - מותר ללוות סאה ולקצוץ שישלם לו את דמיה כשער של עכשיו, ואפי' הוזלו חטים ישלם כשער של עכשיו שהרי זה כמו שהלווה דמים. ואם הלוה בסתמא והוזלו החטים נותן לו חטים, ואם הוקרו החטים נותן לו את דמיהם.

איסור הלוות סאה בסאה - אסור להלוות כור חטים ע"מ להחזירם לגורן שמו יתיקרו החטים, ואע"פ שאז אין רגיל שיתיקרו. תוס'.

דין יש לו - מותר להלוות סאה בסאה עד שיבוא בנו או עד שימצא מפתח דסאה בסאה אסור מדרבנן, וכי יש לו לא גזרו. והלל אסר ואין הלכה כדבריו. לרב הונא מותר ללוות רק כפי השיעור שיש לו, אבל לרב יצחק יכול ללוות כור אפי' אם יש לו סאה אחת, שאותה סאה עומדת נגד כל סאה מההלוואה, שהרי אינו מקנה אותה למלוה, וביד הלוה לאוכלה או למוכרה ולפרוע מחטים אחרים, וא"כ כל סאה היא בתה. וכתבו התוס' שהלכה כרב יצחק, ואולם דעת ריב"ן שאסור להלוות כור ביחד, אלא כל סאה בפני עצמה, או שיתן לו ביחד ויאמר לו שיקנה בזה אחר זה, והתוס' כתבו שא"צ לדקדק בזה ומותר ללוות הרבה בבת אחת.

דבר מועט - להלל אסור לאשה להלוות ככר לחברתה, אא"כ קוצצת שתחזיר לה דמים, אבל לחכמים מותר ללוות בלא לעשות מהככר דמים שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך.

וכן הדין בבני חבורה המקפידים זה על זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומלווים במידה ומשקל ומנין, שלהלל עוברים משום ריבית אבל אם אין מקפידים מותר אף להלל, ומתני' בסתם בני אדם שמקפידים ואינם מוחלים אלא בגלל ההלוואה, (והזכיר בני חבורה כיון שבהם מצוי המכשול לפי שרגילים תמיד ללוות זה מזה ואין יכולים להזהר), ורבנן מתיירים אף במקפידים דס"ל שמוחלים ולא נותנים תורת ריבית, או דס"ל שלא החמירו באיסור סאה בסאה כ"כ לאסור אפי' ככרות.

וכן עוברים בשבתות ויו"ט משום מידה ומשקל ומנין, ואע"פ שמוותר לומר לחנוני הרגיל אצלו תן לי עשרים אגוזים היינו כשלא מקפיד אלא מודיעו כמה הוא צריך, אבל אם אומר שיקח גם הוא עשרים אסור משום עובדיו דחול קעין משא ומתן. או שאין האיסור אלא כשאומר שיראה כמה הוא לוקח ויטול גם הוא כך, וכעין זה אסור במידה ובמשקל, ולכה"ג האיסור הוא לצרף מה שלקח עכשיו למה שלקח קודם, כי אין דרך בעה"ב לדקדק בצמצום החשבונות כך, וכתבו התוס' שזה חומרא גדולה, ואינו אלא כשנותנים מנין זה בפרטה דבלא זה חשבון המנין אינו שייך לדמים, והשב"א שאוסר להזכיר סכום המקח היינו שלא יאמר לו מלא לי לפי שווי דינר, ואפי' לוקח ממנו שוה דינר ביחד אסור. תוס'. ו"מ שהאיסור מידה משקל ומנין הוא משום גזל, וא"א לומר כך.

וכן עוברים משום לווים ופורעים ביו"ט שמו יכתוב. שאין לומר לשון הלוואה ופריעה, אלא לשון שאלה וחזרה, ובני חבורה אינם רוצים לומר כך.

כמה דיני ריבית

תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, שכיון שיוודעים שריבית אסורה נותנים לשם מתנה, ודווקא דבר מועט שהיו נותנים בלאו הכי, ודווקא ת"ח. תוס'.

בני ובני ביתו - י"א שמוותר להלוות לבניו ולבני ביתו בריבית כדי להטעימם טעם ריבית שידעו כמה מצטער הנותן ויבינו כמה עונשו גדול, ואינו נכון אלא אסור די'למא אתי למיסרך שיחמדו את הרוות.

מלאכה תמורת מלאכה - מותר להתחייב מלאכה ביום אחר תמורת מלאכה היום, ודווקא באותה מלאכה ובאותה תקופה ולא חוששים שיום אחד יהיה יותר ארוך מתבירו, אבל ניקוש ועידור אסור דפעמים זו קשה מזו, ומחזיר לו את המלאכה הקשה בשכר המתנה. וכן אסור לעשות ברביעה תמורת הגריד שימי רביעה קשים יותר למלאכה בשדות.

ע"ה: ריבית מוקדמת ומאוחרת - אסור לשלוח לחבירו מעות כשרוצה ללוות ולומר לו שהם בשביל שילוהו. וכן אסור אחרי החזרת ההלוואה לשלוח לחבירו מעות ולומר לו שהם בגלל ההלוואה.

ריבית דברים - אסור ללוה לומר למלוה דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני, ואם לא היה רגיל להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום דכתיב "כל דבר" אפי' דיבור אסור.

איסורי ריבית - המלוה עובר משום "לא תתן" על שעת ההלוואה, ומשום "אל תקח מאתו" על שעת פרעון, ומשום "לא תהיה לו כנושה כשחובעו ודוחקו, ומשום "לא תשימון" על פיסוק התנאי, ומשום "לפני עוור" שמכשיל את הלוה. והלוה עובר משום "לא תשיך", ומשום "לאחיך לא תשיך", ומשום "לפני עוור". והעבר והעדים עוברים משום "לא תשימון", ואם לא היה מלוה בלי ערב ועדים עוברים גם על "לפני עוור". ולחכמים גם הסופר עובר.

איסורים נוספים השייכים בהלוואה

אסור למלוה לעבור לפני הלוה משום לא תהיה לו כנושה שלא יראה בעיניו כנושה ויבוש, והעובר לפניו כאילו דנו בשני דינים.

המלוה שלא בעדים עובר משום "לפני עוור" שעולה על רוחו של לוה לכפור, ולר"ל גורם קללה לעצמו כשכתובע והלוה כופר הכל מקללים אותו, ואף לת"ח צריך להלוות בעדים כיון דטריד בגירסיה.

מלוי בריבית מפסידים יותר ממה שהרויחו שנכסיהם מתמוטטים לעולם, ומשימים משה חכם לישא מעליא ותורתו אמת, שאומרים שאם היה יודע כמה מרויחים מזה לא היה כותבו.

ג' צועקים ואינם נענים - שצועקים בב"ד של מטה ואינם נענים מפני שגרמו לעצמם, המלוה מעות שלא בעדים, ומי שאשתו מושלת עליו, והקונה אדון לעצמו - י"מ שתולה נכסיו בנכרי שלא להשביע עצמו, ופעמים הנכרי שומע ומעמיד עדים ותובעו בדיניהם. וי"מ שכותב נכסיו לבניו בחייו, וי"מ שרע לו בעיר אחת ואינו הולך לעיר אחרת.

האומנים:

פועל שאמר לו בעה"ב לשכור פועלים ושינה משכרם

כתבו התוס' דאיידי בין בשכיר יום בין בקבלנות.

ע"ו. אם בעה"ב אמר לו לשכור בד' ואמר להם בג' אין להם עליו תרעומת שהרי סברו וקיבלו, ולאב"א יש להם תרעומת משום "אל תמנע טוב מבעליו".

ואם בעה"ב אמר לו לשכור בג' והוא אמר להם ד' ולערב לא הביא להם בעה"ב אלא ג' הדין תלוי, שאם אמר להם שכרם עלי יתן להם ד' וחוזר ונוטל מבעה"ב מה שהנהו (כדין השוכר פועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו), ואם אמר להם שכרם על בעה"ב ישלם להם בעה"ב כמה שרגילים לשלם שאם רגילים לשלם ד' בע"כ ישלם ד', שהרי זה מה שהנהו, ואם פועלים נשכרים בג' ישלם ג', ואין כאן תרעומת שהרי זה המחיר.

כמה אופנים שיש לפעולה תרעומת – א' אם יש שנשכרים בג' ויש שנשכרים בד' ישלם להם בעה"ב ג', ויש לה תרעומת על הפועל ששכרם, משום שהיו טורחים למצוא בד'. ב' בפועל שיש לו שדות של עצמו שלא היה מסכים להיות פועל בפחות מד'. ג' כשהפועלים טוענים שעשו עבודה טובה יותר בגלל שאמרו שיתן להם ד', וא"א לדעת אם באמת עשו עבודה טובה יותר משום דאיירי בר'פקא חריץ, וכבר נתמלא מים.

מה הדין כשאמרו לו שישלם כמו שאמרו בעה"ב – אם אמר בעה"ב ג' והוא אמר להם ד' ואמרו לו שהם נשכרים כמו שבעה"ב אמר, אין כוונתם לפחות מהסכום שאמרו להם וכוונתם שהם מאמינים שכך אמר בעה"ב, (או שאם בעה"ב אמר יותר שישלם יותר. תוס') ואם אמר שכרם עלי יתן משלו, ואם אמר שכרם על בעה"ב יש להם תרעומת עליו. והגמ' מסתפקת מה הדין אם הוא אמר להם ג' ובעה"ב אמר ד', והם אמרו לו שישלם כמו שבעה"ב אמר, אם כוונתם שהם מאמינים לו שכך אמר בעה"ב וישלם ג' ויש להם עליו תרעומת, או שכוונתם שישלם כמו שבעה"ב אמרו ויקבלו ד'.

והגמ' מנסה לפשוט דין זה **מאשה ששלחה שליח שיביא לה את הגט** ויהיה שליח של הבעל להולכה, והאשה התגרש כשיגיע הגט לידה, והשליח אמר לבעל שהוא שליח קבלה, והבעל אמר לו הילך כמו שאמרה, שאינה מגורשת אפי' כשהגיע גט לידה, ומשמע שהבעל סומך על השליח ולא עשאו שליח הולכה, ולכן לא מתגרשת אף כשהגיע הגט לידה דשליח קבלה אין הבעל יכול לעשות, דאם סומך על השליח התגרש כשיגיע גט לידה שהרי עשאו שליח הולכה.

ע"ז: **ורב** אשי דוחה שהטעם הוא מפני שהשליח עקר את שליחותו, שאמר שאינו מסכים להיות אלא שליח קבלה, שאינו רוצה לטרוח להיות שליח הולכה, ולכן גם אם הבעל עשאו שליח הולכה לא הוי גט, וגם אם נמלך כיון שלא קיבלו ע"מ כן אינו שליח גירושין. והנדון הנ"ל הוא נ"מ במקרה הפוך ששלחה האשה שליח קבלה והוא אמר לבעל שהוא שליח הולכה, שאם סומך על השליח מגורשת כשיגיע גט לידה שהרי השליח נתרצה להיות שליח הולכה, ועשה את שליחות הבעל, ואם כוונת הבעל למה שהאשה אמרה הרי היא מגורשת מיד.

בעה"ב או פועלים שחזרו בהם

השוכר את האומנים לעשות מלאכה בשכירות וחזרו בהם **לפני שהתחילו במלאכה**, או שבעה"ב חזר בו, אין להם זה על זה אלא תרעומת, ואין כאן תביעת ממון דהא דברים בעלמא נהנו. וכתבו התוס' דאע"ג שקיימא לך כ"מ דדאין דינא דגרמי, הכא פטור לפי שעדיין הם יכולים למצוא מקום אחר להשתכר, והתרעומת היא על הטירחה, ואם אין להם מקום אחר להשתכר חייב.

ואם חזרו בהם אחרי שהתחילו במלאכה (והכא איירי בקבלנות)–

במתני' מבואר שמי שחזר בו ידו על התחתונה שאם הפועלים חזרו בהם אם הוקרו פועלים פוחת משכרם כמה שיצטרך לשכור פועלים אחרים, ואם הוזלו נותן להם לפי מה שעשו, ואם בעה"ב חזר בו, אם הוזלו פועלים נותן להם כל שכרם חוץ ממה שצריך להוציא כדי להשלים את המלאכה, אמנם אם הוקרו פועלים כתבו התוס' (ע"ז). שאין סברא שיצטרך לשלם להם לפי המחיר היקר, שהרי אינם מפסידיים ממה שחזר בו אלא הם מרוויחים.

ובגמ' איתא שלת"ק משלם להם כמה שכבר עשו, ואפי' אם נתייקרה המלאכה אינו פוחת משכרם, דיד פועל על העליונה דיכול לחזור בו משום "כי עבדי הם" ולא עבדים לעבדים, ואם יסיימו את המלאכה יקבלו את שאר התשלום, ואף אם חזרו בהם הפועלים ופייסם בעה"ב, אינם יכולים לטעון שנתרצו רק לפי המחיר היקר, ויכול בעה"ב להוסיף להם באכילה ושתיה, ולתת להם את שאר השכר. ואם שכרם ביותר מהמחיר הרגיל משום שלא הסכימו לקבל את השכר הרגיל ונתייקרה השכירות כפי המחיר ששכרם, אינם יכולים לבקש שיוסיף להם על המחיר, כיון שנתרצו למחיר זה.

ולרבי דוסא יד פועל על התחתונה ואם נתייקרה המלאכה פוחת משכרם כפי מה שצריך להוסיף, ואם יסיימו את המלאכה יקבלו כמה שאמרו להם, ואפי' אם הוזל המחיר וחזר בו בעה"ב מחמת שנאה, והפצירו בו כדי שלא יצטרכו לחפש מקום אחר להשתכר. תוס'. וחזר ושכרם אינו יכול לפחות משכרם, כי הם טוענים שכוונתם היתה לעשות לו עבודה טובה יותר. ואם הם הסכימו למחיר זול יותר והוזל המחיר אינו יכול לפחות משכרם, כיון שנתרצה למחיר זה. והלכה כר"ד.

ובדבר האבד אם ימיתן (כלה, מת, משרה) ואינו מוצא פועלים אפי' במחיר היקר יכול לשכור פועלים אחרים עד כדי שכרם, ואם באה חבילה לידו (ע"ח). עד ארבעים וחמישים זוז, והם צריכים לשלם, וכן יכול להטעותם ולומר להם שהוא ישלם להם יותר, ואם יש פועלים אחרים לשכור אין לו עליהם אלא תרעומת.

ע"ז:

ואם אין צורך לפעולים ומלאכה הפועלים כגון שהלכו החמרים ולא מצאו תבואה, או שהלכו הפועלים ומצאו שדה לחה, צריך שלשם שכרם כפי שהיו מתרצים לפחות משכרם ולשבת בטל מפני שהיה עליו להודיעם שאם ימצאו שדה לח לא יתן להם כלום.ואם הלכו בלילה וראו שהשדה לחה אינו משלם להם כלל שע"מ כך נשתכרו ולא היה להם ללכת בבוקר. ואם שכר פועלים להשקות שדה וירד גשם אינו חייב לשלם להם, (וכתבו התוס' שיש גורסים ואתא מיטרא בלילה וצ"ל לפי זה דאיירי שסיירו בקרקע, או שבהשקיה אפי' לא סיירו ההפסד שלהם, ורק בשכרם לחרישה אינם יודעים שע"י הגשם לא תהיה ראויה לחרישה אא"כ סיירו בשדה. עוד כתבו התוס' דדווקא בפועלים אין להם ליטול אלא לפי מה שעשו, אבל באר"ם אינו מפסיד כלום) ואם עלה הנהר משלם להם כפועל בטל שאין הפועלים יודעים שהנהר יכול להשקות את שדהו. ואם הנהר התייבש באמצע היום (ע"י שדולים מננו, שזה דבר שעשוי לקרות. תוס'). אם הדבר אינו שכיח הפסידו הפועלים, ואם הדבר שכיח בעה"ב הפסיד. ואם סיימו את המלאכה באמצע היום יכול לתת להם מלאכה אחרת שוה לזו או קלה יותר, אבל אם יש לו רק מלאכה קשה יותר אינו יכול לתת להם לעשותה, ומשלם להם כפועל בטל, ובאוכלושי דמחוזא שנחלשים ללא עבודה נותן להם שכרם משלם.

ע"ז: **דין פועל וקבלן שחזרו בהם באמצע המלאכה, לרבי דוסא**– השוכר פועל ונאנס הפועל באמצע המלאכה, אם שכיר הוא נותן לו חצי שכרו, ואם קבלן הוא נותן לו חצי קבלנותו. ומשמע שאם לא נאנס ידו על התחתונה. והיינו כרבי דוסא דס"ל יד פועל על התחתונה בין בשכירות בין בקבלנות, ורב פוסק כרבי דוסא בקבלנות, וחולק עליו בשכירי יום. ולל"ב גם לרבי דוסא שכיר יום אין ידו על התחתונה.

לוקח שלא שילם הכל כמה קנה

המוכר שדה ושילם מקצת וחזר בו המוכר יכול הלוקח לבקש מעותיו או קרקע עידית כנגד מעותיו (והיינו מעידית שבשדה זו, ולרב אחא בריה דרב איקא נותן לו מעידית דנכסיו דדינו כמזיק שמשלם בעידית, כיון שהקונה מכר נכסיו בזול בשביל הקנייה דסתם קונה קרקע גדולה אין מעות מצויות בידו. וכתבו התוס' דאינו משלם כפי שהפסידו, אלא קצת דימווהו למזיק ליטול מן העידית). ואם הלוקח חוזר בו יכול המוכר להחזיר לו את המעות או קרקע זיבורית כנגד מעותיו, וכתבו התוס' דזיבורית שבה היינו כדי שיהיה דומה לעידית, או לומר שאע"פ שיש לו מעות נותן לו קרקע לפי שנתקיים המוקח כפי המעות שנתן. ואינו נוטל מבינונית לפי שקנסו את החוזר. תוס'. ולש"ת"ר רשב"ג קנה את כל הקרקע, אמנם אם המוכר דחוק למעות לא קנה, ובאופן זה מלמדים אותם לכתוב שקנה את כל הקרקע והשאר הוא חוב, והרי הוא כאילו נטלם וחזר והלווה, וקרקע נקנית בכסף, ומשלם לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים.

הנותן ערבון לחבירו ואמר הלוקח שאם יחזור בו יהיה הערבון למוכר והמוכר אמר שאם יחזור בו יכפול את הערבון ללוקח, לרבי יוסי נתקיימו התנאים דס"ל אסמכתא קניא, ולר"י קונה רק כנגד הערבון, ולרשב"ג הדין הנ"ל הוא רק כשאמר ערבוני יקון את כל המקח, והמוכר לא הוזיל למכור לו בסכום זה את כל הקרקע, אבל אם שילם מקצת המעות בתורת תחילת פרעון עבור קרקע קנה ומשלם את שאר הדמים אפי' לאחר כמה שנים, והיינו בלא עייל ונפיק אזוזי וכדלעיל. (המלוה מעות לחבירו ופרעו לו מעט מעט הוי פרעון, ויש לו על הלווה תרעומות מפני שהפסידו).

המוכר חפץ לחבירו וקא עייל ונפיק אזוזי לא קנה, ואי לא עייל ונפיק אזוזי קנה, דגלי דעתיה שלא מכר אלא כדי לקבל מעות. וכתבו התוס' דאיירי בשמשך ולא פירש שהמשיכה תקנה, דאין סברא לומר דאיירי לענין מי שפרע.

אם הלוקח שילם דמי מה שקנה חוץ מוזז אחד וקא עייל ונפיק אזוזי לא חל הקנין, אמנם אם המוכר מכר שדהו מפני רעתה חל הקנין, דאנן סהדי שאף בלא אונסא דזוזי היה מוכרה, ועייל ונפיק אזוזי כדי שהלוקח לא יחזור בו, וכתבו התוס' שבוה אפי' אם הלוקח לא שילם כלל קנה. אמנם אם רצה למכור שדה במאה ולא מוצא קונה ומכר שדה אחרת במאתים לא קנה דאנן סהדי שמכרה בעל כרחו, ויכול לומר שחזר אחר המעות כדי לקנות שדה קטנה תחתיה, ואם היה יכול לטרוח ולמצוא קונה לשדה של המאה הגמ' מסתפקת אם קנה או לא.

כל המשנה ידו על התחתונה, כר"י בשוכר את הפועל לצבוע לו אדום וצבעו שחור.

השוכר חמור ושינה בין הר לבקעה

ע"ח. השוכר חמור **להוליכה בהר והוליכה בבקעה** אם החליקה פטור מפני שבהר יותר עוללה להחליק לפי שההר משופע, ואם מתה מחמת החום חייב מפני שהבקעה חמה יותר מחמת שיש הרים מסביבה ואין אויר שולט בה.

ישכור חמור אחר מפני שמכלה את הקרן, וצריך לשלם חצי הדרך, ואין לשוכר עליו אלא תרעומת שהשכיר לו חמור כחושה, ואם שכיר לשכור חמור אחר אין לו עליו תרעומת. וכתבו התוס' שמה שמשלם לו על חצי דרך באינו מצוי לשכור, איירי שאם מוסיף קצת ימצא לשכור, ולכן נותן לו חצי שכרו כיון שנהנה והמשכיר הוא אנוס, או דאיירי שיכול למכור את החסורה במקום שמת החמור. עוד כתבו התוס' דבבית שנפל אין מוכרים אותו כיון שהוא עומד לחזור ולהיבנות, אבל חמור שמת עומד לימכר בדמים.

מתי חייב אפי' כששני הדרכים שוות-

ברישא דמתני' מבואר שאם שינה מהר לבקעה או להיפך חייב אפי' הלך איתה שיעור דרך שוה למה ששכרה ואפי' הלך פחות. תוס'.

לרבי ינאי איירי **במתה מחמת אויר** שתולים שדווקא אויר של מקום זה (הר או בקעה) הרג אותה, רש"י מפרש שמתה לפי שלא היתה רגילה באויר זה, והתוס' כתבו איירי שידוע שבאותו יום היה אויר משונה בהרים יותר מבבקעה או להיפך משלג או מטר.

לרבי יוסי רבבי חנינא איירי **שמתה מחמת אובצנא** –עייפות ויגיעה, שאם מתה בהר תולים שמתה מחמת העליה שעלתה בהתחלה, ואם מתה בבקעה תולים שמתה כיון שלא היה לה אויר. וכתבו התוס' שאע"פ שמתה מחמת מלאכה, כיון ששינה חייב אפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור.

לרבה איירי **בהכישה נחש**, והא דלא נקט מבקעה לבקעה ואיירי שבאחד מצויים יותר נחשים, משום דס"ל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ואם שינה מבקעה לבקעה לא הוי תחילתו בפשיעה. תוס'.

ולריו"ח **מתני' כר"מ דס"ל שכל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן**, וכמו שמיצינו שהנותן דינר לעני לקנות בו חלוק לא יקנה בו טלית, וכן להיפך, ופירש ר"מ הטעם מפני שמעביר על דעתו של בעה"ב, (ובלא זה היה אפשר לפרש הטעם שלא יבואו לחשוד בנותן שאמר שיתן לעני ולבסוף לא נתן).

וכתבו התוס' דכל הני אמוראים ס"ל כרבא דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם, דלאביי דס"ל אבל דאגמא קטלא, והיינו כל שנינו אע"פ שאינו ידוע שזה אויר רע יותר, א"כ כמתני' חייב אפי' שמתה כדרכה. אמנם נראה דחוק שאביי יחלוק על כל האמוראים, על כן כתבו התוס' דלא חשיב תחילתו בפשיעה כיון שיכול להזהר שלא תחליק בהר ולא תתחמם בבקעה, ובלא פשיעה מודה אביי דפטור במתה כדרכה.

ע"ח: הנותן **צמור לצבע ושינה הצבע** מהצבע שאמרו לו בעל הצמור, לר"י משלם בעל הצמור היציאה דמי עצים וסממנים ולא שכרו משלם, או השבח, הפחות שביניהם, ולר"מ נותן לו דמי צמרו. הגמ' אומרת שאין הכרח שהמשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, די"ל שהטעם מפני שקנאו הצבע בשינוי מעשה אבל בחמור דמתני' לא נשתנה החמור.

שינוי במעות צדקה – מגבית פורים שגובים מבני העיר לצורך סעודת פורים לעניים, יתנו את כולה לעניים דפורים, ואין נותנים את המותר לכיס של צדקה, ומגבית עניי העיר לעניי אותה העיר, ויכולים לקנות בכל המעות צרכי סעודת פורים והמותר ימכר ויפול לכיס של צדקה. והעני עצמו לר"מ אינו רשאי אפי' ליקח בהם רצועה לסנדלו, אא"כ התנה במעמד אנשי העיר, ורשב"ג מיקל. הגמ' אומרת שאין הכרח מר"מ שהמשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, די"ל שהטעם שנתנו לו דווקא לצורך פורים. וכתבו התוס' שסתם מעות של צדקה מותר לשנותם למה שירצו, אפי' באו לידי גבאי, אמנם אין לשנותם לעניי עיר אחרת, ומעות פורים אין לשנותם לדבר אחר.

מתי יכול המשכיר לומר לשוכר הרי שלך לפניך

השוכר חמור והבריקה (י"מ חולי בעין, וי"מ אבזקת), או שנשתתה ועדיין היא ראויה למשאוי יכול לומר לו הרי שלך לפניך, ולרשב"א חייב להעמיד לו חמור, והגמ' אומרת שאפשר להעמיד דברי רשב"א בשכרה לרכוב עליה ושמא תפול בגשר או בבור, או לשאת עמה כלי זכוכית.

ואם לקחوه לעבודת המלך והיא אנגריא חוזרת יכול לומר לו הרי שלך לפניך, ואע"פ שמתעכב במלאכתו אינו חייב בשביל זה להעמיד לו חמור אחר. תוס'. ובאנגריא שאינה חוזרת לרב חייב להעמיד לו חמור אחר דהוי כמתה או נשברה, ולשמואל אם בדרך הליכתה ניטלה לרש"י היינו שהם הולכים באותה הדרך, ולר"ח היינו שאין מחפשים בתים אלא בדרך אומר לו הרי שלך לפניך לרש"י משום שכשימצאו חמור אחר יחזירו לו את שלו, וכיון שאף מזלו גרם ישכור חמור אחר וילך אחריהם, ולר"ח משום שמזלו גרם, ואם הולכים למק"א חייב להעמיד לו חמור אחר, וכן איתא בברייתא בשם רשב"א, לל"ק שמואל ס"ל כרשב"ג, ולל"ב כל הברייתא ס"ל כרשב"א.

ע"ט, ואם מתה או נשברה באמצע הדרך אם השכיר לו חמור בסתמא

חייב להעמיד לו חמור אחר, ואם השכיר לו חמור זה ומת אם יש בדמיו לקנות חמור כל שהוא יקנה וישלים דרכו, שהרי שיעבד לו חמור זה, ואם יש בדמיו רק כדי לשכור חמור אחר לשמואל ישכור חמור אחר שהרי שיעבד לו חמור זה, ולרב לא

ישכור חמור אחר מפני שמכלה את הקרן, וצריך לשלם חצי הדרך, ואין לשוכר עליו אלא תרעומת שהשכיר לו חמור כחושה, ואם שכיר לשכור חמור אחר אין לו עליו תרעומת. וכתבו התוס' שמה שמשלם לו על חצי דרך באינו מצוי לשכור, איירי שאם מוסיף קצת ימצא לשכור, ולכן נותן לו חצי שכרו כיון שנהנה והמשכיר הוא אנוס, או דאיירי שיכול למכור את החסורה במקום שמת החמור. עוד כתבו התוס' דבבית שנפל אין מוכרים אותו כיון שהוא עומד לחזור ולהיבנות, אבל חמור שמת עומד לימכר בדמים.

ולדברי רב שלא מקלים את הקרן, הא דאיתא בברייתא גבי משכנתא דסורא שאחרי כמה שנים חוזרת ללוה בלי כסף, שאם היה אילן בקרקע והתיישב אסורים הלוה והמלוה להשתמש בו, אלא יקח בו המלוה קרקע ויאכל פירותיה, צ"ל דאיירי בזמן שאין היובל נוהג, דאם היובל נוהג הרי כליא קרנא שחוזרת למוכר ושמאי יפגע היובל בתוך שני המשכנתא, ואפי' אם ימכרנה לס' שנים שאינה חוזרת ביובל (שהרי טעם החזרה ביובל הוא משום "והארץ לא תימכר לצמיתות"), הרי אחר ס' שנים תחזור למוכר. ואמנם אין ראייה ממה שקונים בה קרקע ואין המלוה יכול להשתמש בעצים להסקה, דעדיף למכור מפני שפעמים תסתיים המשכנתא לפני שהשדה תחזור ביובל ואז יאכל המלוה את הפירות, או שיחזיר הלוה את ההלוואה לפני היובל.

השוכר ספינה וטבעה

אם שכר **ספינה זו עבור יין זה** לרבי נתן אם שילם אפי' הכל לא יטול דכיון ששניהם לא יכולים לעשות מה שסיכמו יד תובע על התחתונה דאמור לו שכשהוא יביא את שלו גם הוא לא יעכב (וכיון שאינך יכול לקיים תנאך מוזל גרם, והמוציא מחיבורו עליו הראיה. תוס'). ואם לא שילם אינו חייב לשלם. וכתבו התוס' שאע"פ שלא הלך חצי דרך, ואף אי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כיון ששילם לו הכל, נתרצה שיהיה שלו לאלתר.

ואם שכר **ספינה זו להוליך בה יין סתם**, אף אם השוכר שילם צריך המשכיר להחזיר, כי אומר השוכר למשכיר שיביא את הספינה ששכר שכיון שבעל היין יכול לקיים תנאו חייב הספן להעמיד לו ספינה.

ואם שכר **ספינה סתם להוליך בה יין זה** אף אם השוכר לא שילם חייב לשלם, כי אומר המשכיר לשוכר שיביא את אותו יין ויביא לו ספינה, וכיון שהספן יכול להשלים תנאו וזה מעכב צריך לשלם לו כל שכרו. וכתבו התוס' שחייב כיון שקנה את השכירות במשיכה, או אפי' בלא משיכה כיון שרק השוכר לא יכול לקיים תנאו א"כ מזלו גרם והוי כחוזר בו, וישלם כפועל בטל על חצי הדרך. ולריב"ם אינו חייב לשלם אלא חצי.

ואם שכר **ספינה סתם עבור יין סתם** חולקין שביד שניהם להשלים תנאם, ואם מי שהמזמן אצלו יעכב החצי, יעשה תנאו. וריב"ם מסתפק אם מושלם רבע על חצי הדרך שהלך, או שישלם הדרך שהלך כיון שמזומן לקיים תנאו.

ע"ט: **השוכר ספינה ופרק ממנה את החסורה בחצי הדרך** אם מוציא להשכירה לאחר אינו חייב לשלם לו, ואין לו עליו אפי' תרעומת, ואם הדבר גרם לריעוע הספינה ע"י הוצאת והכנסת החבילות חייב לשלם לו על כך, ואם אינו מוציא למי להשכירה צריך לשלם לו כל שכרה. ואם בא להוסיף סחורה באמצע הדרך והתנה מתחילה שיכול להוסיף בה כמה שירצה וישלם לפי המשא והדרך ישלם לו תוספת על חצי הדרך יש לו עליו תרעומת משום שינוי דעת שהיה סבור ללכת ולחזור מהר, או משום שצריך לקנות כאן חבלים ארוכים יותר ולא הודיעו מראש שיכניס חבלים אלו לספינה. ור"ח פירש שמכר את המשא לאדם אחר, והתרעומת היא דשמא הוא אדם קשה, או בגלל החבלים להוציא כלים של ראשון ולהכניס כלים של שני. וריב"ם מפרש שהשכירה לאחר, אלא שהוציאו והכניסו את החבילות מעט מעט באופן שלא ירועע את הספינה, והתרעומת היא מפני שלא הורגל להתעסק עם אחר, או משום שאם השני ירבה במשא יצטרך חבלים ארוכים יותר וכאן הם יקרים יותר, אמנם מדייך מרויח כיון שכמנסים משא יותר גדול.

מה מותר לשוכר לעשות בחמור ששכר-

מה יכול לשים על החמור- השוכר חמור לרכיבה יכול להניח עליה כסותו (ור"ח גריס כסתו, והיינו כסת קטנה שמניח תחת מראשותיו וכדו ומזונות לכל אותה הדרך, שאע"פ שמצוי לקנות בדרך בחנייתם בלילה אין דרך השוכר לקנות בדרך, ואם בא השוכר לשים יותר מזה יכול החמור לעכב עליו, והחמור יכול להניח עליה שעורים ותבן, ומזונותיו רק לאותו יום, ואת השאר יקנה בחנית הלילה, ואם בא החמור לשים יותר מזה יכול השוכר לעכב עליו. וכתבו התוס' שאם מצוי לקנות גם באמצע היום לא יניח גם מזונות של יום שלם.

מי יכול לרכב על החמור- השוכר חמור לרכיבה לאיש לא תרכב עליה אשה, אבל אם שכר לאשה יכול לרכב עליה איש, וכן אשה גדולה וקטנה מעוברת ואפי' מעוברת שהיא מניקה, (וש"מ ממה שהמעוברת כבדה מריקנית שמשקל דג לפי בטנו, ונ"מ למקח וממכר שלא לקנות דג שכרסו גדול לפי משקל אא"כ יוציא את מעיו). וכתבו התוס' דמעוברת כבדה יותר ממניקה עם וולדה, לפי שהחי נושא את עצמו ומיקל, ומעוברת אבריה כבדים והיא מלאה דם, והנ"מ למקח וממכר הוא שעדיף לקנות דג כשהמעיים בנפרד מאשר כשהם בתוכו.

פ. השוכר פרה ונשברה המחרשה-

השוכר פרה לחרוש בהר וכלי המחרשה של המשכיר, ונעריו הולכים עם הבהמה, אחד אחז דרב ומכוון את הפרה לתלמייה, ואחד מכביד על המחרשה, וחרש בבקעה אם נשברה המחרשה פטור, ואם שכרה לבקעה וחרש בהר חייב מפני שבהר מצויים סלעים. וכתבו התוס' שהפועלים לא צריכים לשלם, מפני שלא קיבלו עליהם שמירת הקנקן בהר, ומו"מ מקבלים שכרם מפני שתלו בדעתו שיעשו כמו שיאמר השוכר.

ואם לא שינה וב' הפועלים היו שכירים לרב פפא משלם מנהיג הפרה מפני שמחמת שלא כיוון את הפרה יפה נשבר הקנקן, ולרב שישא בריה דרב אידי משלם מחזיק המחרשה מפני שהעמיק באדמה יותר מידי, וכן הלכה מפני שאם לא היה מעמיק לא היה נשבר בעיות השורה. ואם חרשו במקום שידוע שיש שם סלעים שניהם משלמים לרש"י מפני שהיה עליהם להזהר מאד, ודי בעיות המנהיג כדי שתשבר, והוי ממון המוטל בספק. לתוס' מפני שעל כל אחד להזהיר את חבירו וממילא שניהם פשעו.

ואם שכרה לדוש קטנית ודש בה תבואה והחליקה פטור, ואם שכר לתבואה ודש בה קטנית חייב, מפני שהקטנית מחליקה.

איזה מום נקרא מקח טעות כשאמר לו שיש מומין– המוכר פרה לחבירו ואמר לו שהיא נגחנית נשכנית בעטנית ורבצנית, ואין בה אלא מום אחד הרי זה מקח טעות מפני שראה ששאר המומין אינם והיה סבור שגם זה אינו, ואדעתא דהכי לא זבן. (ואף שעבד שנמכר ככהן אוכל בתרומה ולא חיישנן לטימפון, אין הכונה שלא שייך מום, אלא שאם יש מום יש לזה קול. תוס'). ואם הזכיר את המום שיש בה בנפרד אינו מקח טעות שהיה עליו לבדוק מום זה. ואם הזכיר ב' מומין, ורק אחד מהם נכון לא הוי מקח טעות. תוס'. וכן הדין במוכר שפחתו. ואם היו בה כל המומים אין זה מקח טעות אע"פ שאינו מקפיד אלא באחד.

מאיזה שיעור המשנה את כמות המשא חייב

במשא חמור או גמל– השוכר חמור להביא חיטים והביא שעורים, והוסיף על משאה סאה לגמל או ג' קבין לחמור יותר מלתך שהוא שיעור משא החמור, חייב אע"פ שהשעורים קלים מחיטים, וכן הדין אם שכרה לתבואה והביא תבן, מפני שהוספת נפח קשה כהוספת משאוי. ודין זה הוא לכו"ע היכא שהמשקל שוה והוסיף בנפח, אבל אם המשקל הוא פחות והנפח הוא יותר לאב"י כל שהוסיף לנפח (כשיעור הנ"ל) חייב, ולרבא אינו חייב עד שיהיה כבד כמו המשאוי שעבורו שכר את החמור. ושיעור סאה או ג' קבין הוא כשלא שינה את המין אלא את הכמות. ואם שכרו ללתך חיטים והביא לתך שעורים פטור אם מתה.

פ: והא דתנן שאם שכר חמור להביא חיטים, והביא עליו ט"ז סאה שעורים, חייב, צ"ל דאיירי **במחיקתא** לרש"י היינו ט"ז סאה מחוקות שהם ג' קבין פחות מטפופות, וא"כ התוספת היא ג' קבין, אבל אם התלעו חייב משום נפחא, ובתוס' כתבו דאיירי בהתלעו, שהרי אם הנה להוליך ברזל או אבנים והוליך סובין או נוצה, וכי יהיה חייב.

במשא כתף– המוסיף במשאו של הכתף קב שמשא אדם בינוני ל' קבין שהם ה' סאין, לאב"י דווקא אם חבטו לאלתר שלא הספיק לפרוק את המשא עד שרביץ תחת משאו חייב, אבל לאחר זמן פטור שהיה עליו לזרוק את המשא, ולרב אשי אפי' בלא חבטו לאלתר חייב מפני שחשב שזו חולשה, ולרבא שיעור זה הוא לענין ממתית צריך להוסיף על שכרו.

במשא ספינה– שיעור התוספת לספינה קטנה הוא אדריב, ולספינה בינונית כור וסתם ספינות הם של ל' כורים, (וג"מ למקח וממכר), ולספינה גדולה בורני.

חיובי שמירה

אומן המקבל עליו לעשות מלאכה בביתו דינו כשומר שכר וחייב בגניבה ואבידה, הגמ' דנה אם דין זה הוא רק לר"י דס"ל ששוכר דינו כשומר שכר כיון שהדבר נמצא אצלו להנאתו, ואע"פ שנתן לו שכר, הרי בלא השכר הוי שואל, ואומן דומה לשואל שאינו נוטל שכר שמירה אלא שכר פעולה, אבל לר"מ ששוכר הוי ש"ח כיון שאין השכר על השמירה, ה"ה אומן הוי ש"ח, והגמ' אומרת שיש לחלק בין שוכר אומן, דבההיא הנאה שהוא תפוס בחפץ עבור שכרו וא"צ ללכת לבעלים הוי ש"ש, אמנם מלוא על המשכון אינו ש"ש מחמת שתפוס בו לפרעון, שהרי אם לא היה מלוא היה מרויח יותר. ושוכר אינו ש"ש מטעם שהוא תפוס, שהרי כל השוכרים תפוסים בחפץ, אבל אומן רוב האומנים עושים מלאכה בבית בעה"ב. תוס'. עוד כתבו התוס' שלא שייך טעם תפוס באומן אלא כשהוא גם משתכר באומנותו, אבל כשגמר לא. (אבל ההנאה של האומן ששכר דווקא אותו שייכת גם בשוכר, וכן מה שהוסיף לו מעט על האומנות שהרי א"א לצמצם בדיוק כשיעור הפעולה. שייך מקרה כזה גם בשוכר). ולל"ב דין אומן שוה לדין שוכר, ומחליפים את השיטות שלר"מ הוי ש"ש ולר"י הוי ש"ח, ומתני' כר"מ.

אומן שייס עבודתו ואמר הבא מעות וטול את שלך ואיני מעכבו לתופסו על שכרי הוי ש"ח, ואם אמר **גמרתיו**, לל"ק הוי ש"ח, וחידוש המשנה בטול את שלך שיש עליו חיובי שמירה דכיון שמפרש להדיא שתופסו לשכרו הוי ש"ש. תוס'. ולל"ב י"ל בדגמרתיו הוי שומר חינם. ונדון זה תלוי בדינו של רפרם בר פפא שסובר לגבי שאלה שאחר שכלו ימי השאלה אינו חייב בשמירה כשואל אפי' אם היא עדיין בביתו אלא כש"ח, והוי כגמרתיו. (ואם החזירה לפני סיום השאלה אם עשה כך מדעת המשאל פטור, ושלא מדעת חייב, וכן בשעת ההליכה).

פ"א. והא דאמרינן שאחר ימי השאלה הוי ש"ש, הטעם הוא הואיל ונהנה בשאלה מהנהג להיות עליה ש"ש, ודין זה מבואר בברייתא גבי הלוקח כלים מבית האומן לשגרם לבית חמיו סבלנות לארוסתו, וסיכמו שאם לא יקבלו אותם ממנו ישלם לו לפי טובת הנאה שבהם, שבהליכה הוי כשואל דכיון שקצץ דמיהם הרי הוא לוקח עד שידע שאינו לוקח, (וכתבו התוס' דמבואר בנדרים שאין לחייב את הלוקח אלא בזבינא חריפא שכל ההנאה של הלוקח), ובחזרה הוי ש"ש כיון שנתפאר בהם. ואמנם באופן שיש לו תועלת גם בחזרה, כגון הלוקח למקום מסוים למכור יין ונאנסו בחזרה חייב, לפי שאם היה מוצא למכור בחזרה ג"כ היה מוכר.

שמור לי ואשמור לך הוי ש"ש, (וכן בהשאיילי ואשאיילך או השאיילי ואשמור לך דינו כש"ש כיון שאין כל הנאה שלו, וכן בשמור לי והשאיילך ובאלו אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר), והיינו בשמור לי היום ואשמור לך למחר, אבל באותו היום הוי שמירה בבעלים. ואם באותו זמן שנעשו שומרים לא היה עוסק עבורו (שתי שיכרא) לא חשיב בעליו עמו, אבל אם נתעסק מיד במלאכתו ואח"כ שתה שיכרא הוי בעליו עמו אע"פ שלא היה עמו בשעת אונסים. (ובשיכרא איירי שקיבלו שמירה על הגלימה בשכר האפיה דהוי ש"ש, ונגנבה הגלימה, שאם היה אופה באותו זמן הוי גניבה בבעלים. וכן במעשה שהחליפו את בגדיהם בנהר אם היה הרוכב שומר על גלימת חבירו חשיב בעליו עמו, ומדובר שם שלקח את גלימת הרוכב ללא רשותו ולכן חייב).

פשיעה בבעלים י"א שפטור, וי"א שחייב שלא נאמר פטור בעלים בשומר חינם.

פ"א: **נאמנות שוכר שלא שינה**– משכיר שהזהיר את השוכר לא ללכת בנהר פקוד משום שיש שם מים, והלך שם ומת החמור, וטען למשכיר שהלך שם ולא היו מים, והאמינו רבא משום שהיה יכול לטעון שלא הלך שם, ולאב"י לא אמרינן מה לי לשקר במקום עדים דאנן סהדי שאין אותו הדרך בלא מים.

שמור לי ואמר לו הנח לפני הוי שומר חינם, ואם אמר לו הנח לפניך, ואם אמר לו הנח בסתמא אין להוכיח דין זה ממוחלוקת ת"ק ורבי אם הכניס לחצר חבירו ברשות אם קיבל שמירה בסתמא דכוונתו לקבל שמירה, דחצר היא מקום שמור ואין טורח בשמירתה, ואין אדם מנכיס לתוכה דבר אלא על דעת לשומרו, ומאידיך הרי צריך לבקש רשות וא"כ אולי אין כוונתו לבקשו שישמור.

חיובי שמירה על משכון

במתני' איתא שבהלווה **פירות** הוי שומר שכר דדרך פירות להרקיב, ובהלווה **מעות** לת"ק הוי ש"ש שכר מצוה, ולר"י ש"ח דלית ליה שכר מצוה לענין דינא.

ובברייתא איתא שלר"א גם אם אבד המשכון ישבע שלא פשע מפני שהוא כש"ח, שאין נוטלו אלא כדי להיות בטוח במעותיו ולא כדי לגבות ממנו, וחייב הלוה לפרוע, ולר"ע יכול לומר לו שלא הלוה אלא על המשכון ואם אבד המשכון אבדו מעותיו, ואם הלווה **בבשר** ונתן לו משכון ואבד המשכון אבדו מעותיו לכו"ע שהרי סתם שטר יש בו שעבוד קרקעות וגם אין הלוה יכול לכפור, ובהכרח שנטל את המשכון לגוביינא.

ובהכרח דמתני' דלא כר"א, דליכא למימר דמתני' איירי במשכנו שלא בשעת הלואה, דמתני' משמע דאיירי בשעת הלואה.

פ"ב. וצ"ב כמה נחלקו ר"א ור"ע.

הגמ' רוצה לומר דאיירי **שהמשכון לא שוה כשיעור החוב**, שאם הוא שוה כשיעור החוב מודה ר"א שנטלו לגוביינא, ונחלקו בדברי שמואל דס"ל שבכהאי גוונא **אם אבד המשכון אבדו מעותיו**, דר"ע אית ליה דשמואל, שהמלוה קיבל על עצמו שאם לא יחזיר את המשכון לא יגבה, ור"א סובר שכיון שאינו כשיעור החוב לא נטלו לגוביינא אלא לזכרון דברים בעלמא, ואינו מפסיד אפי' מה שכנגד המשכון. רש"י. והתוס' פירשו שכשהמשכון שוה כשיעור החוב איבד מעותיו משום דהוי כש"ש משום מצוה, ומהאי טעמא גם כשאינו שוה כשיעור החוב מפסיד כשוי המשכון. והנה שיטת רש"י שלשמואל אפי' בסתמא המלוה מקבל על עצמו שאם יאבד המשכון יפסיד מעותיו, ושיטת ר"ח ור"ת ששמואל איירי רק כשקיבל בפירוש שיפסיד הכל, ולפי זה מה שלר"א לא הפסיד משום דהוי אסמכתא בעלמא, ולר"ע הכא לא הוי אסמכתא

אלא מחילה. והגמ' דוחה שלכו"ו אלא המשכון החוב השוב כשיעור החוב השוב. ולר"ח חונת הגמ' מעותיו, לר"א אינו מפסיד כלום ולר"ע אינו מפסיד אלא כנגד המשכון. ורש"י. לר"ח חונת הגמ' לדחות את דברי שמואל ולית הלכתא כוותיה, ולתוס' אינו אלא דחיה, וקיימא לן כשמואל.

ואין לומר שנחלקו בדברי רבי יצחק דס"ל **שבעל חוב קונה משכון** לרש"י קנאו לכל מילי להתחייב באונסים, ולתוס' לא הוי אלא ש"ש, בההיא הנאה שיכול לקדש בו אשה ולקנות בו בעדים וקרקעות (שהרי אין לו מעות, וגם אם יש לו מעות אינו יכול לקנות בחליפין, וע"י המשכון יכול לקנות בחליפין), דלא איירי רבי יצחק אלא במשכנו שלא בשעת הלוואה, ובברייתא איירי במשכנו בשעת הלוואה, אלא כו"ע ס"ל כרבי יצחק. לרש"י במשכנו שלא בשעת הלוואה ע"י שליח ב"ד קני, משום דודאי לגביינא שקליה, והתוס' פירשו דשלא בשעת הלוואה קונה המלוה את המשכון לכ"ע כדרכי יצחק שבעל חוב קונה משכון, אבל בשעת הלוואה לר"א אינו קונה את המשכון, (ואמנם אף אם אינו קונה לגמרי בשעת הלוואה, מ"מ אלים שעבודיה שאינו משמט בשביעית, וכן אלים שעבודיה לענין חמץ בפסח, שאם המלוה הוא כרי א"צ לבערו דלא חשיב "מצוי" בידך, ואם המלוה הוא ישראל צריך לבערו).

ואין הכרח לומר דאיירי במשכנו בשעת הלוואה ונחלקו אם **שומר אבידה** הוא ש"ח, או ש"ש משום דעבד מצוה, וזה פטור מלתת ריפתא לענין, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. לרש"י לרבה בהכרח נחלקו ר"א ור"ע בדין שומר אבידה, ולרב יוסף י"ל שנחלקו כדלהלן, ולתוס' לרבה ס"ל ששומר אבידה הוא ש"ח, ומ"מ לר"ע הוי ש"ש משום דסבר כשמואל הנ"ל.

פ"ב: הגמ' מבארת שלכו"ע שומר אבידה הוא ש"ש, ומחולקת ר"א ור"ע הוא **כשהמלוה צריך למשכון** לרש"י צריך לו להשתמש בו ולפחות מהחוב כנגד מה שהשתמש, ור"ע סובר שגם באופן זה איכא מצוה, ולר"ח צריך למשכון היינו שאינו מוכן להלוות אלא כנגד המשכון, והתוס' סוברים שגם באופן זה קיים מצות הלוואה, וסבר ר"ע דמ"מ הוי מצוה והוי ש"ח. (או דנימא דפליגי אי שומר אבידה הוי ש"ח או ש"ש. ואין לומר דפליגי אי בע"ח קונה משכון, שהרי בשעת הלוואה אין בע"ח קונה משכון).

השוכרת משכונו של עני- לאבא שאול מותר להשכיר משכונו של עני ולפחות מהחוב, ודווקא בכלים שהרווח גדול והפחת קטן (מעדר וכלי פיסול וגרזן). וכן הלכה.

המעביר הבית ממקום למקום ושברה

לר"מ בין ש"ח בין ש"ש ישבעו שלא פשעו ויפטרו. הגמ' מבארת דברי ר"מ דס"ל נתקל לאו פושע, ואף ששנינו בשם ר"מ שאם נשברה כדו ולא סילקו וכד' חייב בהזיקם דנתקל פושע, (ולחכמים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים), צ"ל שמי ששנה זו לא שנה זו, או דנימא דס"ל לר"מ נתקל פושע, ומ"מ נשבע מתקנת חכמים, שתיקנו כדי שלא ימנעו מלהעביר חביות לאחרים, ולפי זה השבועה היא שלא שאב את החבית בכונה. והק' התוס' למה לר"מ אינו חייב באונס, שהרי אדם המזיק חייב אף באונס, ות' דבאונס גמור פטור אף אדם המזיק (כישן שהביאו אצלן כלים, ויורשים שאכלו פרה שהניח להם אביהם, והמניח כדו ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה, ואם עמד בעל חבית פטור בעל קורה), אבל רוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה.

לר"י ש"ח ישבע דנתקל לאו פושע, וכתבו התוס' שמעביר בחינם פטור אף שהוא אדם המזיק, משום דהוי כעין גניבה, ולא מחייב ר"י אלא כבעין אבידה שהוא קרוב לפשיעה. וש"ש ישלם שאע"פ שלא פשע חייב. וכתבו התוס' שר"י ס"ל שנשברה כדו דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים, דס"ל נתקל לאו פושע, ומ"מ אינו אונס גמור, ואינו חייב משום בור אלא כשנעשה בפשיעה.

ולר"א שניהם חייבים שבועה, ותמוה איך יכולים להשבע שהרי ש"ש חייב אפי' בלא פשיעה, ואפי' ש"ח אם נשברה שלא במקום מדרון חייב דפושה הוא, ואפי' במקום מדרון אינו נפטר בשבועה אלא צריך להביא עדים כיון שבני אדם רגילים להלך שם, וכאיסי שלומד מהפסוק "אין רואה שבועת ד' תהיה בין שניהם", שבמקום שיש עדים אינו נפטר בשבועה, ור"מ סובר שנתקל אנוס, ולית ליה דאיסי.

פ"ג: רבא הורה להביא ראיה על חבית שנשברה בשוק שנשברה באונס, וכאיסי בן יהודה דס"ל שאם יש לו ראיה אינו נשבע ופטור, דס"ל שהלכה כאיסי. וכן הורה רבא באדם שקנה יין לחבירו בשליחותו וטען שהיין החמיץ אחרי שקנה, שיביא ראיה שהחמיץ אחרי שקנה כי יש קול להחמצה גדולה כזו.

רב חייה בר יוסף תיקן שפועלים הנושאים במוט ונשבר שישלמו חצי, כיון שמשא כזה הוא הרבה לאחד ומעט לשניים, וחשיב קרוב לאונס ולפשיעה. אבל בדיגלא משלם הכל.

תשלום לפועלים ששברו חבית לפנים משורת הדין- רב הורה לרבה בר חנן שיחזיר את גלימת הפועלים שסחבו חבית ונשברה, דכתיב "למען תלך בדרך טובים" לפנים משורת הדין, וכן הורה לו שישלם שכרם, דכתיב "וארחות צדיקים תשמור".

הפועלים:

זמן עבודת הפועלים- השוכר פועל בסתמא אינו יכול לומר לו להשכים ולהעריב יותר ממה שרגילים באותו מקום, ואע"פ שהוסיף על שכרם, אלא יצא הפועל מביתו בהנץ החמה, ויצא מעבודתו בצאת הכוכבים, שנא' "תזרח השמש וכו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", ורש"י כתב שבסוף היום צריך הפועל לוותר משלו לבעה"ב. והתוס' כתבו שזמן העבודה הוא מהנץ החמה עד צה"כ, (ובעבודת ביהמ"ק הקדימו מעלות השחר משום כבוד ביהמ"ק) וכיון שההליכה היא לצורך בעה"ב יוצא אחרי הנץ, אבל החורה לבית אינה צורך בעה"ב. ולר"ח ההליכה בבוקר היא לפני הנץ ובערב יוצא מהעבודה לפני צה"כ. ואיירי במקום שאין מנהג, ובני העיר הגיעו ממקומות שונים, או שבעה"ב אמר להם שיעבדו כמו פועל דאורייתא, וכתבו התוס' שכל זה בסתמא, אבל אם התנה הכל כפי תנאו.

פ"ג: **תשת חושך ויהי לילה וכו'** - העוה"ז דומה ליער, והרשעים דומים לחיה שביער שמוניחים להם לעמוד ברשעם ואין נפרעים מהם, ולעת"ל הם יאספו לגיהנום, ולצדיקים תזרח השמש, ויהיה לכל צדיק מדור לפי כבודו, למי שהשלים עבודתו עדי ערב עד יום מותו.

מעשים על תנאים ואמוראים ומעלתם

רבי אלעזר בר"ש שאל את הממונה איך הוא תופס את הגנבים, והרי הם כחיות היער שמתחבאים ביום, וי"א ששאלו אולי הוא תופס צדיקים, ושאל אותו הממונה מה יעשה, וענה לו שיבוא לחנות בשעה רביעית שהיא שעת סעודה, ומי ששותה יין ומגמגמם כשכוסו בידו יברר אם הוא צורבא מרבנן העייף מחמת שהשכים ללמוד, או שהוא פועל העובד בלילה, ואם לא הרי הוא גנב, ואמרו בבית המלך שראבר"ש יעשה כדבריו וכך היה, ואמרו שהוא מכלה קוצים מן הכרם, ואמרו לו רבי יהושע בן קרחה שבעל הכרם עצמו הקב"ה יכלה את קוציו, ופעם אחת כובס אחד קרא לו חומץ בן יין, ומסרו למלכות משום שהכיר בו שהוא רשע ע"י חוצפתו, וכשנרגע בא לפדותו ולא עלתה בידו ותלו אותו, ואמרו לו שהכובס ובנו בעלו נערה מאורסה ביה"כ וחיובם סקילה וכל הנסקלים נתלים, ושמה שאפי' ספיקות שלו נכונות, ומ"מ לא נחה דעתו עד שהוציאו מכריסו סלי שומן והניחום בשמש בתמוז ולא הסריחום, אע"פ שהיו באותו שומן גידים שדרכם להסריח, וקרא על עצמו "אף בשירי ישכון לבטח", (המשך בפ"ד:).

פ"ד: אליהו אמר לרבי ישמעאל שלא ימסור גנבים למלך אלא יברח.

רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר בר"ש היה כריסם גדול, ואמרה להם מטורניתא שבניהם אינם שלהם, וענו לה "כי כאיש גבורתו" וי"א אהבה דוחקת את הבשר, ואף דכתיב "אל תען כסיל כאיוולתו, ענו לה כדי שלא להוציא לעז על בניהם.

ריו"ח וריש לקיש - רבי יוחנן אמר שהוא נשאר משפירי ירושלים, והגמ' מבארת איך אפשר לראות מעין יופיו, אף כיון שלא היה לו הדרת פנים לא מנווהו יחד עם רב כהנא רבי אבהו יעקב ואדם הראשון. והיה ריו"ח יושב בפתח בית הטבילה, כדי שיוולדו בנים נאים ולומדי תורה כמוהו, ולא חשש מעין הרע כיון שאין עין הרע שולטת בזרעו של יוסף. וכשראהו ריש לקיש קפץ אחריו לירדן, ואמר לו ריו"ח חילך לאורייתא, ואמר לו שאם יחזור בתשובה יתן לו את אחותו שהיא נאה ממנו, וכבר לו היה לו כח לחזור שכיון שקיבל עליו עול תורה תש כוחו, ולימדו ריו"ח עד שנעשה גברא רבה, וכשנחלקו מתי גמור מלאכה של סייף סכין פגיון רומח ומגל קציר, דלריו"ח אמר מלאכתם משיצרפם בכבשן, ולר"מ משיצחצחם במים, אמר לו ריו"ח שליטסאה בליטויהיה ידע, ואמר לו ר"ל מה הועיל לו הרי גם שם דתה נקרא רבי, וענה לו ריו"ח שהועילו שקירבו תחת כנפי השכינה, וחלשה דעתו של ריו"ח, וחלה ר"ל, ובאה אחותו של ריו"ח אשתו של ר"ל ובכתה שיעשה בשביל יתומיה ובשביל עצמה ויתפלל על בעלה, ואמר לה ריו"ח שהוא ידאג להם, ונפטר ר"ל, והצטער מאד ריו"ח על שהמיתו, שלא מצא תלמיד ותיק כמוהו, והלך ר"א בן פדת ששמועותיו מחודדות ליישב דעתו, ואמר לו ריו"ח שר"ל היה מקשה עליו כ"ד קושיות והוא היה עונה כ"ד תירוצים, וממילא ריווחא שמעתתא, והוא מביא לו תניא דמסייע ואינו נצרך לזה, וקראע בגדיו ובכה עד שנשטתה, וביקשו חכמים רחמים עליו שימות.

פ"ד: **רבי אלעזר ברבי שמעון** היה תופס גנבים למלכות (כנ"ל) קיבל על עצמו יסורים בערב שמא חטא באחד מן הצדיקים, ובבוקר היה אומרם יסורים שילכו

מפני ביטול תורה, וכששמעה אשתו שהיא מביאה על עצמו את היסורים ומכילה ממון בית אביה, הלכה לבי נשא, ובאו ס' ספנים והביאו לו ס' עבדים עם ס' ארנקים לפי שניצלו בזכותו מהים, ויצא לביהמ"ד וטיהר ס' מיני דם שהרי רק ה' מיני דם טמאים והשאר טהורים, ואמר שאם האמת כמותו יתעברו כולם הלילה זכרים, וכך היה, וכשמת אמרו לאשתו שרובן כועסים עליו מפני שחפס גנבים וחלקם היו קרוביהם, ולא יתעסקו בקבורתו, ושתניחהו בעלית הגג, והיה שם בין י"ח לכ"ד שנה, ויום אחד יתאה תולעת מראשו משום ששמעו זלזול בת"ח ושתק, והיה עונה איש פלוני אתה זכאי וכו', יום אחד אמרה השכנה לאשתו שתהיה כבעלה שלא ניתן לקבורה, ואמרו חכמים שכ"כ הרבה זמן ודאי אינו מכבודו כיון שהדבר נודע לבריות, וי"א שרשב"י נתגלה בחלום וגילה להם זאת, ובני עכבריא לא הניחו לקוברו לפי שהגן עליהם מחיה רעה, ובערב יו"כ באו לקוברו והביאוהו למערת אביו, ולא הניחם נחש להכנס עד שאמרו פתחי פיך ויכנס בן אצל אביו, ושלה רבי להציע לה שתינשא לו, שאע"פ שהיה גדול ממנו בתורה, לא היה גדול ממנו במע"ט, וענתה לו שהיה גדול ממנו במע"ט לפי שקיבל על עצמו יסורים. והיה גדול ממנו בתורה כמו שמצינו שהיו שניהם יושבים לפני רשב"ג ורבי"ק ע"ג קרקע, ועשו החכמים ספסלים לשניהם, ואמר רשב"ג שיורידו את בנו כדי שלא ימות, והורידו גם את ראבר"ש, וחלשה דעתו שהחשיבוהו כמותו, והתחיל לדחות את דבריו של רבי, ואמר רשב"ג לרבי שלא ירע בעיניו מפני שראבר"ש הוא ארי בן ארי, ורבי הוא שועל בן ארי, מפני שהיה רשב"ג עניו, אבל ינתן י"ל שויתר לדוד מפני שהעם הלך אחריו, ובני בתירא מינו עליהם את הלל, י"ל שעשו כך משום שהלל היה עדיף מהם והיו שאלות שלא ידעו לענות והתביישו).

פ"ה, רבי ראה שחביבים יסורים שהרי הועילו לראבר"ש שלא שלטה בו רימה, וק"בל על עצמו יסורים, שלא ריחם על עגל שהיה מובל לשחיטה, ואמר לו לך לך נוצרת, ולכן באו עליו יסורים י"ג שנה, ושומר הסוסים שלו שהיה עשיר יותר משבור מלאכ והתעשר מזהב בהמותיו של רבי, היה מכוון את זמן האכלת הסוסים לזמן שהרי רבי נכנס לבית הכסא, שאכילתם היתה נשמעת למרחק ג' מילין, ובכל זאת שמעו את עקבותיו של רבי מפני היסורים, וכשלא הניח לשפחתו להשליך את בני החולדה משום "ורחמינו על כל מעשינו", ופסקו היסורים כיון שריחם על הבריות. ובשנים אלו לא מת אדם לפני זמנו, ולא הוצרך העולם לגשם, והיתה האדמה רטובה, (שיום גשם קשה לעולם כיום דין, ואם לא היה העולם צריך לו היו רבנן מתפללים לבטלו). והחזיר רבי את רבי יוסי בנו של ראבר"ש בתשובה ועשאו חכם ורבי, וכשמת לא נתן לו הנחש להכנס למערת אביו, לא מפני שאביו גדול ממנו, אלא מפני שהבן לא היה בצער מערה. וכן החזיר רבי את בן בתו של ר"ט בתשובה, והבטיחו לתת לו את ביתו לאשה, וי"א שנשאה וגירשה, וי"א שלא נשאה כדי שלא יאמרו שבגלל זה חזר בתשובה. והטעם שהשתדל ללמדם משום שכל המלמד בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה, ואם הוא בן עם הארץ הקב"ה מבטל גזירה בגללו.

כל שהוא ובנו ובן בנו ת"ח, שוב אין התורה פוסקת מזרעו לעולם, והתורה מחזרת אחר אכסניא שלה. ת"ח בן ת"ח זהו "בלב נכון תנוח חכמה", ות"ח בן עם הארץ זהו "ובקרב כסילים תודע" שמשמיע קולו.

רבי יוסף התענה הרבה תעניות שלא תמוש התורה מפיו ומפי זרעו ומפי זרע זרעו. ורב זירא כשעלה לא"י התענה כדי לשכוח תורת בבל שהאמוראים בא"י היו נוחים זה לזה ולא היו בני מחלוקת ומבארים את הדברים בלא קושיות ותירוצים, ושלא ימות רבי אלעזר בימיו ויפלו עליו עיניו הציבור, ושלא ישלוט בו אש הגיהנום.

פ"ה: **ברכת התורה** - החכמים והנביאים לא ידעו על מה אבדה הארץ, עד שפירש הקב"ה בעצמו שהסיבה שלא בירכו בתורה תחילה ובוה הראו שאינה חשובה בעיניהם.

כל המקטין עצמו על ד"ת בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב, וכל המשים עצמו כעבד על ד"ת בעוה"ז נעשה בן חורין לעוה"ב.

מעלת רבי חייא - כשר"ל ציין את קברי החכמים שלא יכשלו כהנים לעבור עליהם, שלא תארע תקלה ע"י צדיקים, לא מצא את קברו של רבי חייא, מפני שלא לימד אחרים כמוהו, ועשה שלא תשתכח התורה מישראל, שזרע פשתן ועשה רשתות וצד צבאים והאכיל בשרם ליתומים, ומהעור היה עושה מגילות וכותב עליהם חמשה חומשי תורה, ומלמד חמשה ילדים כל אחד חומש אחר, וששה סדרים היה שונה לשש ילדים, וכל אחד היה מלמד את חבירו את מה שלמד, ואמר רבי כמה גדולים מעשי חייא (אך לא יותר מרבי יוסי), והיה יושב בישיבה של מעלה ליד רבי חנינא (שאמר שאם תשתכח התורה ח"ו יחזירה בפלפולו.

ורבי ינאי ליד רבי חנינא, וריו"ל ליד רבי ינאי, ורבי יוסי ברבי חנינא ליד ריו"ח). ואמר אליהו לאחד החכמים שיכול לראות את החכמים עולים למתיבתא דרקייע, אבל לא יביט על רבי חייא, והביט בו וניצוצות אש הכו על עיניו והשתטח על קברו ואמר לו שהוא לומד את דבריו תוספתא דר' חייא. ונרפא. ואמר אליהו הנביא שרבי חייא תפילתו נשמעת כתפילת האבות (והוא לא מעמיד את ג' האבות ביחד דבתענית ציבור יורדים ג' לפני התיבה. תוס'. שמא יביאו את המשיח לפני זמנו), וכשעבר לפני התיבה בתענית (שאע"פ שלא היה יכול וחייתי אלא והייתי, היכא דלא אפשר באחר מותר להוריד גם איש כזה. תוס'). ואמר משיב הרוח נשבה הרוח, וכשאמרו מוריד הגשם ירד גשם, וכשאמרו מחיה מתים נעשה רעש בעולם אבל מחיה מתים לפני משיב הרוח לא היו אלא ע"י טל, ועו"ל שתחית המתים עיקרה בחתימתה. תוס'. והכו את אליהו בפולסא דנורא על שגילה זאת, ובא אליהו והפריעם מלהתפלל.

פ"ו: **בספרו של אדם הראשון** שהראה לו הקב"ה כל דור וספרויו דורשיו וחכמיו, היה כתוב ששמואל ירחינאה שהיה בקי בסוד העיבור ירפא את רבי, ויקרא חכם אבל לא רבי, ורבי ורבי נתן סוף משנה שהם אספו וסידרו את המסכתות מכל מה שאמרו בבית המדרש בדורות שלפניהם, ואחריהם לא הוסיפו אלא מעט, ורב אשי ורבינא סוף הוראה שהם סידרו וקבעו על סדר המסכתות את דברי האמוראים שלפניהם הקושיות והתירוצים והספיקות.

רבה בר נחמני - (הוא בר פלוגתא דרב יוסף) הלשינו לפני המלך שהוא מבטל י"ב אלפים מישראל מלשלם מיסים ב' חודשים בשנה שהיו נקבצים לשמוע את דרשות הפסח וההגים ולא היו בבתיהם, ושלחו שליח לתופסו, וברח ממקום למקום, וכשחזר לפומבדיתא היה באכסניא, ושליח המלך שהיה ג"כ שם שתה ב' כוסות ונתעקמו פניו לאחוריו מחמת השדים המזיקים את השוטה זוגות, ובני הבית לא נתכוונו לכך, ואמר להם רבה שישקוהו כוס שלישית ויתרפא, וחיפש שליח המלך אחריו ומצאו, והבטיחו שמוכן למות כדי לא לגלות אך אם ייסורוהו יגלה ונעלו בחדר, והתפלל רבה ונפל הקיר וברח לאגם, ושמע שנחלקו במתיבתא דרקייעא בדין צרעת שאם הבהרת קדמה לשיער לבן וטהור, או שהשיער לבן קדם לבהרת וטמא דשיער לבן שפרח בבהרת הוא סימן לטומאה, ואם ספק מה קדם הקב"ה אמר טהור ומתיבתא דרקייעא אמרו שטמא, ואמרו שרבה בר נחמני יכריע ולא יכל מלאך המות להורגו עד שנשבה רוח בין הקנים, ואמר שעדיף לו למות מאשר להמסר למלכות, וכשמת אמר שבספק מה קדם טהור, ויצאה בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נשמרתך בטהור, ונפל פתק שמת ומצאוהו לפי המקום שראו שהציפורים עושות צל, וספדוהו ג' ימים ולילות ונפל פתק שהפורש מההספד יהא בנידוי, ואחר ז' ימים נפל פתק שילכו לבתיהם לשלום, וביום שמת היתה רוח חזקה שהעיפה סוחר עם הגמל לעבר השני של הנהר, וכשאמרו הסוחר רבונו של עולם וכו' הפסיקה הסערה.

רבי שמעון בן חלפתא היה בעל בשר וכשהיה לו חם עלה לראש ההר וביקש מבתו לנופף במניפה ויתן לה אגודות נרד, ובתוך כך נשבה רוח, ואמר כמה אגודות נרד צריך לתת לקב"ה.

חיוב בעה"ב במאכל הפועלים-

אם נוהגים לתת לפועלים לפתן חייב לתת להם הכל כמנהג המדינה, ואם דרך לתת להם לאכול ולשתות בתחילת עבודתם, אינו יכול לומר להם שיבואו מוקדם כדי לאכול לפני הנץ, וי"מ שאינו יכול לומר להם שילכו לעבוד וכשהאוכל יהיה מוכן יאכלו בשדה, אלא יאכלו בבית. תוס'.

פ"ו: ואם פסק להם מזונות במפורש הרי ריבה להם יותר מהמנהג, שהרי לא היה צריך להתנות, ומעשה ברבי יוחנן בן מתאי שבנו התנה לתת לפועלים מזונות, ואמרו לו שלפני שיתחילו במלאכה שעדיין יכול לחזור בו דדברים אין בהם משום מחוסרי אמנה יתנה שיתן להם רק פת וקיטניות, דאל"כ אפי' אם יתן להם כסעודת שלמה יהיה שרתו לא יצא יד"ח, מפני שהם בני אברהם יצחק ויעקב, וסעודת אברהם מרובה משל שלמה כדלהלן, ולרשב"ג א"צ להתנות עמהם, והכל כמנהג המדינה.

סעודת אברהם היתה ג' שוורים לג' אנשים, ועשאוים ג' נערים, ונתנם לפניהם אחד אחד, ועשה ג' כדי להאכילם ג' לשונות בחדל. ו**סעודת שלמה** היתה ל' כור סולת וס' כור קמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדרות כדי לשאוב את זוהמת התבשיל, וי"א לציקי קדירה מין מאכל, וי' בקר בריאים וי' בקר רעי וק' צאן, מלבד איל צבי ויחמור, וברבורים רתנגולים אבוסים- י"מ אבוסים בע"כ, וי"א מאליהם, וי"א שמביאים שור ממקום המרעה שלא אנסוהו לעבוד ותרגולת מאשפתה

שאל אנסוה לגדל אפרוחים, ושור הוא מוכבר שבבמהמות, ותרנגולת היא המזבחתר שבעופות, ולאמימר היינו תרנגולת שחורה פטניא המפוסמת בבית, וי"מ בעלת כרס הנמצאת בין הגתות ואוכלת חרצנים, אך היה זה לכל ישראל ויהודה שהיו רבים כחול אשר על הים.

לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, כמו שמצינו שמשה עלה למרום ולא אכל ומלאכי השרת ירדו למטה ונראה שאכלו ושתו ובסדר אליהו רבה איתא שהיו אוכלים ושותים ממש מפני כבודו של אברהם. תוס'.

הכנסת האורחים של אברהם - אותו יום היה יום שלישי למילתו, ובא הקב"ה לשאלו בשלומו, והוציא חמה מנתיקה כדי שלא להטריחו באורחים, ויצא אליעזר לחפש אורחים ולא מצא ואמר אברהם שאין נאמנות לעבדים, ויצא בעצמו ואמר לקב"ה "אל נא תעבור מעל עבדך", (ובשבת משמש שאמר אברהם לקב"ה שימתין עד שיכניס את האורחים, גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה, ואצל הקב"ה יכול הקטן לומר לגדול המתן עד שאבוא אצלך. תוס'). וכשראו המלאכים את קשירת והורדת התחבושת מהמילה רצו ללכת והתרחקו, כשאמר להם אברהם שירחצו רגליהם שלא יכניסו ע"ז לתוך ביתו, אמרו שאם חושדם שהם ערביים המשתחווים לעפר רגליהם כבר יצא ממך ישמעאל שריגל לעשות כך. והמלאכים היו מיכאל שבא לבשר את שרה ורפאל שבא לרפא את אברהם וגבריאל שהלך להפוך את סדום, ומיכאל הלך עם גבריאל כדי להציל את לוט, שאף שמלאך אחד אינו עושה ב' שליחויות, כאן סיים שליחות אחת ואז הותחלה שליחות אחרת. ובבר"ל לא מוזכר שבא לרפא את אברהם, ואפי' אם בא רפואה והצלה נחשבים דבר אחד. תוס'. עוד כתבו התוס' שמיכאל וגבריאל הוציאוהו חוץ לעיר, ומיכאל הלך עמו עד צוער, וגבריאל ציווה אותו למהר. ולא סירבו המלאכים לאכול מפני שאין מסרבים לגדול (משא"כ אצל לוט שהיה צריך להפציר בהם מאד). וכל מה שעשה אברהם בעצמו עשה הקב"ה לבניו לעצמו, אברהם רץ להביא בן בקר והקב"ה הביא רוח להביא שלמים, אברהם הביא חמאה וחלב והקב"ה המטיר לחם מן השמים, אברהם עמד לפניה תחת העץ והקב"ה עמד על הצור בחורבו, (ולרבי חמא בר חנינא זכו בזכות זה לעמוד הענן), אברהם הלך עמם לשלחם והקב"ה הלך לפניהם יומם, בזאת מה שעשה ע"י שליח עשה הקב"ה ע"י שליח, לקיחת המים אמר הקב"ה והכית בצור. ואמר ואקחה פת לחם ולבסוף הביא בקר, שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, (אבל הרשעים אומרים הרבה ועושים מעט, שהרי עפרון אמר שיתן את מערת המכפלה בחינם ולבסוף נטל ד' מאות שקל כסף המתקבלים בכל מקום), ושרה אמרה לחם ואברהם אמר סולת, מפני שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מהאיש, ולבסוף לא הביא לחם מפני שהיה אוכל חולין בטהרה, ושרה פירסה נדה באותו היום.

פ"ז. בשורת המלאכים ולידת יצחק - המלאכים שאלו את שרה אע"פ שידעו, כדי לחבבה על בעלה, וי"א כדי לשגר לה כוס של ברכה, וי"א כדי ללמד דרך ארץ לשאלו באכסניא שלו, (ולכן נקוד על אותיות א' י' ו' שבתיבת אליו שלא היו צריכים לשאול, והתוס' פירשו ששאלו גם את שרה היכן אברהם. ואף שאסור לשאול בשלום אשה כלל, עי' בעלה מותר לרשי' מותר לשאל אותו מן שלומה, ולתוס' מותר רק לשאל בהניא היא), ואמר אברהם ששרה באוהל, להודיע שהיתה צנועה משאר חברותיה, שאינה נראית וצריך לשאל אחריה, והקב"ה אמר לאברהם ששרה אמרה ואני זקנית אע"פ שאמרה ואדוני זקן, משום שגדול השלום, נתעדן הבשר של שרה ונתפשטו הקמטים וחזר היופי למקומו, וכשגמל אברהם את יצחק עשה סעודה גדולה, והיו מרננים שהביאו אסופי מן השוק, וזימן אברהם את כל גדולי הדור, ושרה זימנה את נשותיהם, ונעשה נס והניקה שרה את כל התינוקות, ועדיין היו מרננים אם הוא מאברהם, ונתהפך קלסרתו והיה דומה לאברהם, ובאותו הזמן היו יכולים לטעות בין אברהם ליצחק, וביקש אברהם שתהיה זקנה, (ועד יעקב לא היה חולשה, וביקש שתבוא חולשה שיחלה אדם לפני מותו ויצוה לביתו, ואלישע ביקש שיהיה חולה שיתרפא ממחלתו, שחלה ג"פ, על שגחפו לגיחזי בשתי ידיו ועל שגירה דובים בתינוקות והשלישי מת בו).

השוכר פועל ואמר לו שיתן לו כאחד ושניים מבני העיר, לרשב"ג ורבי יהושע נותן לו כפחות שבשכירות, ולחכמים משמנים ביניהם כמנהג המדינה בינונית.

אכילת הפועל ממלאכתו

פ"ז: פועל העוסק במחובר **לקרע בשעת גמר מלאכה** להרשי' היינו שעת תלישה, ולתוס' היינו בשעה שא"צ עוד לקרע, יכול לאכול מהפירות שעוסק בהם, דכתיב "כי תבוא בכרם רעך ואכלת", וכתיב "כי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וחרמש", לרבות כל דבר הנקצר בחורמש, וכל בעלי קמה העומדים בקומה בארץ, והכל בכלל, (אע"פ שאינו חייב בחלה, ולולא לימוד זה היינו אומרים שרק בכרם

וקמה מותר מפני שיש בהם צד מזבח, יין לנסכים וסולת למנוחת, וה"ה זית שמן למנוחת, אבל לא שאר דברים).

אבל בשעה שאינה גמר מלאכה אינו אוכל, דכתיב "ואל כליך לא תתן" דאיירי בשעה שנותן לתוך כליו של בעה"ב. וכן אינו אוכל בתלוש אחר גמר מלאכה, ובדבר שאין גידולו מן הארץ.

ודין זה הוא **בפועל** דכתיב "כי תבוא" וכתבי בפועל "ולא תבוא עליו השמש".

ובכרם של כותי אינו בכלל זה ומותר לתת לתוך כליו, דכתיב "בכרם רעך", ולמ"ד גזל כותי מותר, ממעט **כרם הקדש** שאסור לאכול, דהו"א שכמו שהתירה תורה איסור גזל, ה"ה שיי בשל הקדש, קמ"ל. תוס'. וכתבו התוס' שאף למ"ד גזל כותי מותר, היכא דאיכא חילול השם מודה דאסור, דילפינן מ'יוחשב עם קונוה' שידקדק עמו ולא יגלום עליו ולא יבוא עליו בעקפינן, ואיכא חילוי השם כיון שסמך עליו ונותן לו כל שכרו.

ואין הפועל **רשאי למוצוץ** את היין ולזרוק את החרצנים דכתיב "ואכלת", ואינו רשאי לאכול את הפירות **עם דבר אחר** למתןך כדי שיאכל הרבה דכתיב "ענבים".

והפועל **פטור ממעשר** כבעה"ב כיון שלא נגמרה מלאכתו למעשר, דכתיב "כנפשך" כאילו הם שלך, ולא אמרינן דכיון שאוכל בע"כ של בעה"ב הוי כמקח הקובע למעשר (דכיון דזבניה אחשביה). והאי קרא אסמכתא בעלמא היא, שהרי לוקח פטור מדאורייתא ממעשר, וקרא ללמד שאם חסם את הפועל מלאכול בכח או שקצץ עמו שלא יאכל, פטור מלאו דלא תחסום.

ואסור לאכול אכילה גסה דכתיב "שבועך".

חיוב מעשר

פ"ח. זמן חיוב המעשר - לרבי ינאי זמן חיובו הוא ראיית פני הבית, שנא' "בערתי הקדש מן הבית", אבל לפני כן אפי' אם מירחו בכרי בשדה פטור, ודווקא כשהכניס דרך השער, אבל אם הכניס דרך גגות וקרפיות פטור, דכתיב "בשערין". וכתבו התוס' דמודה רבי ינאי שהחצר קובעת מדרבנן. והגמ' (ע"ב) אומרת שיי"ל שלא איירי אלא בזיתים וענבים שאינם בני גורן ולכן הכניסה לבית מחייבתם שאין להם קביעות אחרת, אבל חיטים ושעורים הנכנסתם לגורן מחייבתם במעשר, והא דאמר (פסחים ט') חבר שמת והניח מגורה מלאכה פירות שלא נתחייבו, ס"ל שאף בחיטים ושעורים אינו חייב אלא בראית פני הבית. (וכתבו התוס' שזיתים וענבים חייב לעשרם מן התורה, אע"פ שאינם תירוש ויצהר, דאיירי שאין בדעתו לעשותם יין ושמן אלא לאוכלם כף).

לריו"ח אפי' חצר קובעת, דכתיב "ואכלו בשערך ושבועו", ודווקא חצר המשתמרת דכתיב "מן הבית", אבל שאינה משתמרת אינה קובעת אלא מדרבנן. תוס'.

חיוב מעשר בלוקח ובבעה"ב ובפועל-

אף במקום שלבעה"ב ולפועל מותר לאכול בלא מעשר, הלוקח חייב לעשר, ואיירי בתאנה (נקט תאנה משום שהיתה מצויה, אמנם תאנה לאו דווקא, דאיירי הכא בדאורייתא, והיינו בדגן תירוש ויצהר. תוס') העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר לריו"ח או לבית לרבי ינאי, וחייב מפני שענינו במקחו פירות התלושים, ומשתלשו באו לבית, והמקח חשוב כגמר מלאכה, אבל בעה"ב עיניו בתאנתו שאין הנוף חשוב בעיניו אלא העיקר, והעיקר בחוץ, ועד שיגמר כל לקיטתו ויכנס לבית לא הוי גמר מלאכה.

ושיטת התוס' שאף אם כל התאנה בחצר לא חשיב ראייה פני החצר במחובר, ולמ"ד מקח קובע היינו אפי' בשדה דבבר שנגמרה מלאכתו. עוד כתבו התוס' שאם אין כוונתו ללקוט עששיו יותר אפי' בעה"ב אסור לאכול שתיים אלא אחת, דשתיים חשיב גמר מלאכה, אבל אם שכר פועל ללקוט כל הראוי ללקט, ענינו בתאנתו ולא חשיב גמר מלאכה עד שילקוט כולה או רובה, ואם ספת במלח אסור לאכול שתיים ולקח אם אוכל אחת פטור, אבל אם אוכל שתיים חייב אפי' לא ספת כיון שענינו בלוקוים וחשיב שתיים גורן וגמר מלאכה.

וכתבו התוס' דלא איירי בפועל המלקט בגינה והולך לבית ואוכל, שאין הפועל אוכל אלא בהליכתו מאומן לאומן, מפני השב אבידה, אבל לא בהליכתו לבית.

לוקח פטור ממעשר מדאורייתא דכתיב "עשר תעשר... ואכלת" ולא מוכר, "תבואת זרעך" ולא לוקח. אמנם מדרבנן חייב, ולא חרבו חנויות של בית הינו ג' שנים קודם ירושלים, אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה.

שיטת ר"ת שדווקא לוקח אחר מירוח פטור, אבל לוקח קודם מירוח חייב, וכדאיתא בכתובות שהלוקח טבליה מן הנכרי ממעשרם והם שלו, דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר. אבל שיטת ריב"ם איפסא, שהלוקח ממורח חייב כיון שנתיחייב ברשות מוכר, אבל הלוקח שאינו ממורח פטור, כמו בהקדש והפקר שאם הפקיר והקדיש קודם מירוח פטור, אבל לאחר מירוח לא פקע חיוב מעשר, ובנכרי אם נתמרח ברשותו פטור, ואם לא נתמרח ברשותו חייב.

פ"ח: זמן חיוב מעשר בקישואים ודלועים משיטל פיקס שלהם פרח שגדל בראשו ודבוק בו, והוא נופל אחרי התלישה. הגמ' אומרת שלא איירי בשדה שהרי צריך שיכנסו לבית לר' ינאי או לחצר לריו"ח, ואפי' מדרבנן אינו חייב בגמר מלאכה לחודיה, ובעיני שבת או חצר או מקח לקבוע. תוס'. אלא איירי שנתפסו בבית, וקמ"ל שכבר משעת התחלת הפיקוס חייבים. וכתבו התוס' שאע"פ שהמכניס תבואה לבית במוץ שלה ונגמרה מלאכתה בבית פטורה מן המעשר, זה אינו אלא בתבואה שדרך להכניסה ממורחת, אבל קישואים ודלועים שדרך להכניסם עם הפיקוס, חייבים אף כשיפקטו בבית.

אכילת פועל ושור במלאכתו

פועל אוכל בתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו, דכתיב "קמה ב' פעמים, אם אינו ענין למחובר תנהו ענין לתלוש. לרב אמי כתיב "כי תבוא בכרם רעך" ואיירי גם ששכרו לכתף לשאת את הענבים. ולרבינא לומדים מהקש חוסם לנחסם וכדלהלן.

שור אוכל במחובר דכתיב "רעך" ב' פעמים, אם אינו ענין לאדם תנהו ענין לשור, ולרבינא כתיב "לא תחסום שור בדישוי" וילפינן שור שור משבת לשאר בעלי חיים, וא"כ מדלא כתיב "לא תדוש בחסימה" באה התורה להקיש נחסם לחוסם שאוכל במחובר, וכן מקישים חוסם לנחסם שיכול לאכול בתלוש.

פ"ט, **דבר שאינו גידולי קרקע** כגון החולב והמחבץ והמגבן אין הפועל אוכל בו, דכתיב "דיש", וקמ"ל דלא ילפינן מ"קמה" לרבות. ואף שלגבי מעשר שני חלב נקרא גידולי קרקע, לפי שהבהמה ניוזנת מהקרקע, הכא דיליף מ"דיש" שהוא צומח מהקרקע, אין החלב בכלל. תוס'.

לפני גמר מלאכה כגון המונכש בשומים ובבצלים אין הפועל אוכל, דכתיב "דיש", ואף כשמוציא קטנים מבין הגדולים אינו אוכל, שכוונתו שהגדולים יגדלו יותר, ובגדולים אינו גמר מלאכה.

דבר שנגמרה מלאכתו למעשר כגון הבודל בתמרים ובגורגרות שמפרידם אין הפועל אוכל ואע"פ שאין בזה מעשר אלא מדרבנן, מ"מ נחשב מלאכה כיון שאם היה בו מעשר דאורייתא היה מתחייב במעשר. תוס'. אמנם בתוחלתי תמרים שאין מתבשלים באילן, ומכניסים אותם לכלי של כפות תמרים ושמן חותלות כדי לבשלם, וקודם שנתבשלו לא נגמרה מלאכתם למעשר והפועל אוכל מהן.

וכן בזמן **שנגמרה מלאכתו לחלה** משעת נתינת המים והגילגול כגון הלש והמקטף והאופה אין הפועל אוכל, ולא איירי בחו"ל שהרי שם אין לא חיוב מעשר ולא חיוב חלה, ולא איירי בז' שכיבשו זו' שחילקו שנתחייבו רק בחלה ולא במעשר, דאכילה תלויה בגמר מלאכה ולא בחיוב מעשר, אלא כוונת הברייתא שאין הפועל אוכל אלא בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה.

בעה"ב רשאי להשקות את הפועלים יין כדי שלא יאכלו הרבה.

פ"ט: **מה רשאים הפועלים לעשות כדי לאכול הרבה**- הפועלים רשאים לטבל פיתם בצירי כדי שיאכלו ענבים הרבה, ומותרים לאכול בראשי אומניות שורות הכרם, שהשמש ממתקת אותם שם, אבל אסור לפועל לאכול את הפירות יחד עם דבר אחר, כגון לאכול יחד עם הפת, א"כ ניטל רשות מבעה"ב. והגמ' מסתפקת אם מותר לפועל להבהה את התבואה באש לרש"י עושה כך כדי למתקה, ולתוס' אם היה ראוי לאכילה ודאי מותר, והנדון הוא בראוי לאכילה ע"י הדחק, או שגם זה נחשב כענבים דבר אחר, ואמנם בזמן מלאכתו אסור להבהב באש (או להטמין בעפר חם, או לבקעם ע"ג סלע) משום ביטול מלאכה, והנדון הוא להבהב ע"י אשתו ובניו שלא נשכרו למלאכה, (וגם בביקוע בסלע א"א דלא מימתיק פורתא).

לאביי בא"י אסור לטבול במלח ולאכול משום שהספיתה קובעת למעשר, ובחו"ל מותר משום שאין הספיתה קובעת. ולרבא אין חילוק בין א"י לחו"ל, אלא בשני המקומות אין הספיתה קובעת באחד אלא בשתיים, דכתיב "כי קיבצם כעמיר גורנה" שגורן הוא קיבוץ ואין קיבוץ פחות משניים, וכתבו התוס' דאסמכתא היא, וביאר רש"י שטעם החילוק בין אחד לשניים הוא ששניים זה דבר חשוב, וחילל עליה שם גורן מדרבנן אע"פ שלא נגמרה מלאכתו, ולכן מותר לאכול במלח רק אחד אחד, אבל שתיים יחד אסור אע"פ שנטל רשות מבעה"ב, וקציצה עם בעה"ב הוי כעין מקה וקובעת אף בלי טבילה, לרש"י הקציצה היא שיוכל לאכול, ולר"ח הקציצה היא שלא יאכל אלא עשר או עשרים. ומותר לאכול רק אחד אחד, ואפי' עם דבר אחר, ואם לא קצץ ולא ספת מותר לאכול שתיים שתיים.

פועל העודר או מקשקש מכסה שורשים המגולים תחת הזיתים אינו אוכל דאינו גמר מלאכה, אבל המוסק זיתים או הבוצר ענבים או הגודר תמרים, או המלקט פירות הנושרים אוכל, ופטור ממעשר לפי שאינו מקח אלא התורה זכתה להם.

איסור לא תחסום

צ. **פרות המורכסות בתבואה** שדשות שעורים ששרו אותם במים ויבישו אותם בתנור, אינו עובר בלא תחסום שגמר מלאכתם למעשר משעת דישה, אמנם מפני מראית העין שלא אמרו שהוא חוסם, מביא מאותו המין כשיעור בול ותולה אותו בצווארה, ולרשב"י תולה לה כרשינים.

פרות שדשות תרומה וכגון שהקדים להפריש בעודם יסבולים, אין בזה משום לא תחסום (ומפני מראית העין תולה לה בצווארה וכדלעיל), אבל בגידולי תרומה מה שגדל מזרע של תרומה, יש איסור לא תחסום אע"פ שגידולי תרומה תרומה מדרבנן (שנא יזרענה כדי שלא לתתה לכהן, או שנא הכהן ישנהג בטומאה כדי לזרעה ויבוא לידי מכשול), כיון שמדאורייתא אינם תרומה חשיב "דיש, ובגידולי מעשר פשיטא שאסור שהרי הם חולין (וכן גידולי טבל מותרים דכיון שהזרע כלה בטל האיסור), ובתרומת מעשר של דמאי יש איסור חסימה (ותרומה גדולה של דמאי לא שייכת, שהרי אף עמי הארץ היו מפרישים תרומה גדולה).

פרות שדשות מעשר והיינו כשהקדימו בשיבולים יש סתירה בברייתות אם יש בזה איסור חסימה, והגמ' מתרצת שבמעשר ראשון אסור במעשר שני מותר (ומפני מראית העין תולה לה בצווארה וכדלעיל), או שבמעשר שני לר"מ הוא ממון גבוה ולר"י הוא ממון הדיוט (ואיירי שדש לפנים מחומת בית פאגי ההקף החיצון של ירושלים, אבל מחוץ לירושלים לא אתי לאו ד"לא תחסום" ודחי ללאו ד"לא תוכל לאכול בשעריך"), או שבמעשר ודאי אין איסור חסימה, ומעשר דמאי שהוא אסור מדרבנן יש איסור חסימה.

נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר באיסור חסימה, וישראל הדש בפרתו של נכרי עובר באיסור חסימה. והגמ' מסתפקת אם מותר לישראל לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה, ורק באיסור שבת שהוא איסור סקילה יש איסור אמירה לנכרי, או שגם באיסור לאו כחסימה יש איסור אמירה לנכרי.

בהמה שאוכלת ומתרצת אין בה איסור חסימה, דהטעם הוא משום דמעלי לה, ולא משום דחזיא ומיצטערא.

צ: נכרים הלוקחים שוורים של ישראל ומסרסים אותם חייבים למוכרם, אמנם א"צ למוכרם דווקא לשחיטה, ודי במה שקנסו עליו למוכרם, (להצד לעיל שאין איסור אמירה לנכרי באיסור לאו, ס"ל דבני נח מצווים על הסירוס, ויש בזה איסור לפני עורר), ומותר למוכרם לבנו הגדול, או להחליפם עם אחר, ולבנו הקטן לרב אחי אסור ולרב אחי מותר.

חסימה חיצונית - אסור להושיב לפרתו קוץ בשעת דישה, או לשים שם ארי, או להעמיד את בנה מבחוץ, או להתיר פקיע עמיר לפני שהתחילה לדוש. והגמ' מסתפקת מה הדין אם ישב קוץ מעצמו או שרביץ ארי מעצמו, או שהיתה צמאה למים, או שפרס קטבליא ע"ג הדישה, או שמתיר פקיע עמיר לפני הבהמה. ורשאי בעל הבהמה להרעיב את פרתו הרבה, כדי שתאכל מן הדישה.

חסימה מבחוץ - אסור לחסום את הפרה אף מבחוץ, דכוונת הפסוק שבשעת דישה לא תהא חסומה, (כמו שכוונת הפסוק שבשעת ביאה לאהל מועד לא תהיה שכרות).

החוסם את הפרה או המזווג בכלאים אינו לוקה, והדש או המנהיג לוקה.

החוסם ע"י קול שגוער בה כשהיא מתכופפת לאכול, או המנהיג בכלאים ע"י קול ואינו אחוז במרדע, לריו"ח לוקה דעקימת פיו הוי מעשה והוי לאו שיש בו מעשה, ולר"ל אינו לוקה דקול לא חשיב מעשה.

צ"א. והא דתנן הכל ממירין עושים תמורה אחד האנשים ואחד הנשים, אך אסור להמיר, והממיר לוקה משום "לא יחליפנו", והרי אין כאן אלא עקימת פיו, וצ"ל לר"ל שזה כר"י שלוקים אף על לאו שאין בו מעשה, ומ"מ התנא לא סבר כר"י בהכל, דלהאי תנא יורש ממיר אחרי מיתת אביו, ולר"י יורש אינו ממיר ואם המיר אינו מומר (ואינו סומן).

וכתבו התוס' שאף לדעת ר"ל אפשר ללמוד מלאו דחסימה לכל התורה שאין לוקין בלאו שאין בו מעשה, שאף שאפשר לחסום בקול דלא חשיב מעשה, מ"מ קרא איירי בסתם חסימה שיש בה מעשה. או דנימא שרל"ל לומדים מ"לעשות" שאין לוקין בלי מעשה. אמנם הוכיחו התוס' ששיטת ר"ל עצמו כר"י שלאו שאין בו מעשה לוקין עליו, וא"כ לא פטר הכא ר"ל אלא אליבא דמ"ד שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה.

חיוב תשלומין בחוסם פרת חבירו - לאביי אינו משלם (ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור שכך שיערו חכמים את אכילתם) אלא לר"מ דס"ל לוקה ומשלם, ולרבא אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמוו שאע"פ שא"א לחייבו ממון משום קלבד"מ, מ"מ זה נחשב אתנן, וה"ה הכא חייב בתשלומין, אלא שאין כח ביד ב"ד לעונשו ב' דברים, אבל לא יצא ידי שמים עד שישלם, ואי תפיס לא מפקינן מיניה. וכתבו התוס' שמה שרבא לא הסכים לקבל תשלום מבא במחותרת, היינו משום שהם לא באו לצאת ידי שמים. ולרב פפא חיוב המזונות חל בשעת משיכה, וחיוב המלקות חל בשעת חסימה.

כאילו עישה בחבל, או לאפות עישה בתנור שמרר עליו אליה, ואם עשה כן הפת אסורה אפי' לאוכלה במלה מפני הרגל עבירה שלא יאכל פת בשרית עסחבל או להיפך, (ואם הסיק את התנור מותר לאפות בו, והקשו התוס' למה צריך להסיק את התנור, והרי כבר אחריו קיטוח מותר, דהוי נ"ט בר ט"ו).

כלאים **בבהמות** - שמואל אסר להכניס ב' מיני בהמות והם זכר ונקיבה לדיך כדי שלא יזלזלו, אמנם מדינא אין איסור הרבעה עד שיניס כמכחול בשפופרת, ורב אשי אסר לעבדים להכניס לדיד מין עם מינו ושאינו מינו, ולא מדינא אלא בגלל שהם פרוצים. ומין במינו מותר אף להכניס כמכחול בשפופרת, ואין בזה משום פריצותא שמוא יבוא לידי הרהור דבר (שהרי אסור להסתכל בעבלי חיים בשעת תשמיש), כיון שטרוד בעבודתו.

במנאפים א"צ העדים לראות שמכניס כמכחול בשפופרת, ודי שיראו כדרך המנאפים שיטכבו זה על זה.

אכילת פועל ממלאכתו – המשך

באיזה אברים צריך לעשות מלאכה - לת"ק הפועל אוכל אף אם עושה רק בידיו או רק ברגליו, או אפי' בכתפו ואינו מזיז ידיו ורגליו, דכתיב "כי תבא בכרם רעך" בכל מה דעביד, ולרבי יוסי בר"י צריך שיעשה בידיו וברגליו, שהרי פועל הוקש לשור, והגמ' מסתפקת מה הדין בדש עם אוזיזים ותרנגולים שאין להם ידים, אי בעינן בידיו וברגליו וליכא, או שדי בזה שהם דשים בכל כוחם. והתוס' מסתפקים אם הנדון הוא כשאין דשים בכנפיהם, או שגם בדשים בכנפיהם י"ל דלא מהתיי דבעינן דומיא דשור ממש.

ממתי מותר לפועל לשתות יין - פועלים שמתחילים לדרוך ענבים גת אוכלים ענבים, אבל לא שותים יין דחשיב מין אחר, שאין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים, ומשעה שהלכו שתי וערב יכולים גם לשתות יין.

אכילה ממין אחר או מאילן אחר - אסור לפועל לאכול ממין פרי שאינו עושה בו עכשיו מלאכה, והגמ' מסתפקת אם העושה מלאכה בגפן מותר לאכול מגפן אחר שיקצוץ מגפן יפה ויקח למקום מלאכתו, והיינו היכא שאשתו ובניו עמו, דליכא ביטול מלאכה, ולפי הצד שאסור ההתר של שור לאכול במחובר איירי בשרכא ענף ארוך, דאל"כ הרי הוא אוכל מענף אחר ממה שהבוצרים בוצרים, שהרי אינו יכול לאכול ממה שעל העגלה. רש"י. והתוס' הקשו שהרי אינו יכול לאכול ממה שעל העגלה כיון דהוי תלוש, ועל כן ביארו שבתלוש כל התבואה נחשבת אחת ויכול לאכול מכולה, אבל במחובר כל קלח נחשב בפני עצמו, והגמ' מעמידה בקלח ארוך. ואם ענפי האילן השני מאותו מין דווקא מעורבים עם אילן זה והוא מפרידם מותר לאכול משניהם דחשיב עסוק בשניהם.

מותר לפועל למנוע עצמו מלאכול עד שיגיע למקום היפות ולאכול רק מהם.

אכילה שלא בשעת מלאכה - מדאורייתא פועלים אוכלים בשעת המלאכה ממש ואין הפועל יכול לומר שנמנע מלאכול עד עכשיו, אבל משום השבת אבידה התירו לפועלים לאכול בהליכתם מאומן לאומן ובחזרתם מן הגת דניחא ליה לבעה"ב בזה. אי מהלך כעושה מעשה דמי מפני שההליכה היא לצורך הגפן שהולך אליה צ"ל שמדאורייתא אינו אוכל משום שאינו עושה מלאכה באותו גפן, ואי מהלך לאו כעושה מעשה, י"ל שזה הטעם שאינו אוכל, אבל העושה מלאכה בגפן זה מותר לאכול מגפן אחר.

צ"ב. חמור וגמול יכולים לאכול ממשא שעל גביהם עד זמן הפריקה, וקמ"ל שאע"פ שאינה רואה את הגפן בפניה יכולה לאכול, דטעם האכילה אינו מפני צער הבהמה. אך לא יטול בידו ויאכילם.

כמה יכול הפועל לאכול - לת"ק מותר לפועל לאכול אפי' בדינר, לר"א בן חסמא לא יאכל יותר משכרו, וחכמים מתירים, ומלמדים אותו שלא יהיה רעבתן, כדי שלא ימנעו לשוכרו למלאכה. ות"ק חולק על חכמים וסובר שאין מלמדים, או שנחלקו בדברי רב אסי שאמר שגם אם שכרו לבצור אשכול אחד מותר לאוכלו, ואע"פ שלא יאשר לבעה"ב כלום, וכך סובר ת"ק, אבל לחכמים אף שמותר לשכור יום לאכול יותר משכרו, מ"מ אם שכרו רק לאשכול זה, אסור לאכול. (וכן שכיר יום מותר לרב אסי לאכול את כל מה שכבר עשה, ואינו חייב לתת קודם לכליו של בעה"ב). או שנחלקו בדברי איסי בן יהודה שהתיר לכל אדם הבא בכרם לאכול מהפירות (וכדלהלן), ת"ק לא התיר אלא לפועל, וחכמים מתירים לפועל לאכול יותר משכרו, כמו שמותר למי שאינו פועל לאכול.

לאיסי בן יהודה הא דכתיב "כי תבוא בכרם רעך" לא איירי דווקא בפועל אלא בכל אדם, ואמר רב שאיסי לא שביק חיי לכל בריה, והוסיף רב כהנא שאף אם האוכל יעבוד בכרם, מ"מ בעה"ב מעדיף לשכור פועלים בעצמו.

משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל -

הגמ' מסתפקת אם פועל אוכל משלו שהתורה זיכתה לו תוספת על שכרו, או משל שמים כשאר מתנות עניים, ונ"מ אם אומר שיתנו את אכילתו לאשתו ולבניו, שאם זה משלו יכול לתת כמו שיכול לתת את שכרו למי שירצה, אבל אם זה משל שמים לא זיכו אלא לו עצמו כשהגיע לידיו. ובתוס' כתבו שלא זיכתה לו תורה אלא מה שהוא לועס ואוכל, ולא לתת לאחרים. אי משלו הוא אוכל הוי כאילו התנה עמו.

והגמ' (צ"ג.) פושטת שזה מחלוקת בין תנא דמתני' לתנא דברייתא.

אי נימא משלו הוא אוכל צ"ל -

שמה שמותר לו **לאכול בדינר** אפי' ששכרו דנקא, הטעם משום דרחמנא זכי ליה.

ומה שאסר ר"א בן חסמא **לאכול יותר משכרו**, הטעם הוא דכתיב "כנפשך" כדבר שכר המלאכה שמוסר נפשו עליו לעלות באילן או במקום סנה, (ולחכמים לומדים מ"כנפשך" שאם חסם את הפועל פטור, כמו שפטור אם חסם את עצמו).

ומה שאסור לנזיר לתת ענבים **לאשתו ובניו**, הטעם הוא משום סחור סחור לכרמא לא תקרב, והיינו שקנסוהו כדי שימנע להשכיר עצמו לענבים, והא דתנן בסתמא שאסור לתת לאשתו ובניו, איירי נמי בנזיר. וכתבו התוס' שאע"פ שחולה אינו יכול לתת לאשתו ובניו, מ"מ שאני נזיר (אי לאו טעמא דהרחקה) שהוא תאב וזכי ליה רחמנא.

צ"ב: ומה שפועל שקצץ שגם בנו יאכל או שבנו יאכל בשכרו, הוא אוכל ופטור ממעשר אם לא נגמרה מלאכתו, ובנו שאינו פועל אוכל וחייב במעשר, טעם החיוב הוא משום דמחזי כמקח כיון שהתנה, אבל אכילה שלו שאינה ע"י תנאי אע"פ שהיא בשכרו אינה כמקח. רש"י מפרש "שיאכל בני בשכרי" היינו בשכר פעולת האב, ולתוס' בכה"ג הוי מקח גמור, אלא הכונה שיאכל הבן במקום האב, וצריך תנאי כדי שיוכל לאכול גם יותר מהאב.

ואי נימא משל שמים הוא אוכל צ"ל -

שמה שהשוכר פועל **לעשות בנטע רבעי שלו** אסורים לאכול, ואם לא הודיעם שזה נטע רבעי פודה ומאכילם, אע"פ שאיסורא לא זכי להו רחמנא, מ"מ פודה משום דמחזי כמקח טעות שאם היו יודעים שזה נטע רבעי לא היו נשכרים לו. וכן לגבי **מעשר** אם נתפרסו עיגוליו שכבר דרסם בעיגולים, שנגמרה מלאכתם למעשר אסורים לאכול, ואם לא הודיעם שכבר נדרסו פעם אחת מעשר ומאכילם, משום דמחזי כמקח טעות. ומה שמבואר במתני' שגם בנתפתחו חביתיו מעשר ומאכילם, איירי שנתפתחו לבור ולא ידעו שכבר הוציאו את היין מהבור פעם אחת, וכר"ע דס"ל שגמור מלאכה הוא משיקפה הוא משיקפאו החרצנים על פי הבור בתחילת התסיסה, ונטילים את הזגים, ובאתרא שהמעלה את היין הוא מקפה, ולכן מחזי כמקח טעות, שלא חשבו שהיין הוטבל למעשר. ולפי הברייתא שאומרת שלר"ע חיוב מעשר הוא משישלה בחביות, א"כ אפי' אם לא נתפתחו לבור יכולים לומר שלא חשבו שכבר שלו את היין, ואיירי במקום השסותם במגופה את החבית הוא שולה. ותאנים שנגמרה מלאכתם אף רוצה לייבשם, לתי' קמא דהתוס' (צ"ב. ד"ה השוכר) מ"מ כבר נגמרה מלאכתם, א"כ המנהג לייבשם, ולתי' בתרא בפועל שהמחשבה לייבשם גורמת שיכול לאכול, לא הוי גמור מלאכה אף לענין מעשר.

ומה דמבואר במתני' צ"ג. שאדם יכול לקצוץ שלא יאכל הוא או בנו ובתו הגדולים או עבדו ושפחתו הגדולים או אשתו, אבל אינו יכול לקצוץ שבנו ובתו הקטנים או עבדו ושפחתו הקטנים או בהמתו לא יאכלו, צ"ל דאיירי כשהוא לא מעלה להם מזונות ושכרם אינו שלו, ובבהמתו אף כשהוא עובד בה חייב לתת לה לאכול, ומ"מ בגדולים יכול לקצוץ, משום ידיעי וקא מחלי.

אמנם בברייתא דרבי הושעיא שמבואר בה שיכול לקצוץ גם על עבדו ושפחתו הקטנים. והגמ' רוצה לומר דאיירי במעלה להם מזונות ושכר פעולתם שלו, ומ"מ אינו יכול לקצוץ על בנו ובתו הקטנים, משום שהתורה לא זיכתה לו לצערם. כתבו התוס' דכוונת הגמ' שרבנן לא זיכו לו לצערם, שהרי מציאת קטן ושכרו לאביו מדרבנן, אי נמי נקט רחמנא משום בתו שמעשה ידיה שלו מדאורייתא.

צ"ג

והגמ' דוחה ביאור זה מדברי ריו"ח דס"ל שהרב יכול לומר לעבד עשה עימי ואיני זנך וממילא שכרו שלו אפי' אינו מעלה לו מזונות, ואין לומר שבזה גופא נחלקו המשנה והברייתא, דא"כ ריו"ח סובר כהברייתא ולא כהמשנה, ואין לומר שכוונת הברייתא לקצוץ שיאכילם קודם הרבה כדי שלא יוכלו לאכול מהענבים, ומשל שמים הוא אוכל, שא"כ למה בבהמה אינו קוצץ, ולמה אינו קוצץ על בנו ובתו הקטנים, אמנם בזה י"ל שכיון שאינם בני מחילה אינו יכול לצערם כלל. ובהכרח שלתנא דברייתא משלו הוא אוכל, ולתנא דמתני' משל שמים הוא אוכל.

אכילת שומרי פירות -

במתני' מבואר שאוכלים מכח מנהג המדינה אבל לא מן התורה.

לרב איירי בשומרי גנות ופרדסים דאוכלים ממנהג המדינה (וכ"ש שהעושה במחובר כגון מנכש שאכל ממנהג המדינה), אבל מן התורה אינם אוכלים במחובר, אבל שומרי גתות וערימות עד שלא נגמרה מלאכתם למעשר אוכלים מדאורייתא, ולשמואל איירי מתני' בשומרי גתות וערימות, אבל שומרי גנות ופרדסים אינם אוכלים אף ממנהג המדינה, ונחלקו אם משמר נחשב עושה מעשה או לא. ורב אשי מדייק ממתני' כדברי שמואל.

ולשמואל הא דתנן המשמר פרה אדומה משחיתתה עד כינוס אפרה מטמא בגדים כשאר העוסקים בפרה, היינו מדרבנן גזירה שמא יזיז בה אבר. והא דתנן שהמשמר ד' או ה' מקשאות של כמה אנשים לא ימלא כריסו מאחד מהם, אלא יאכל מכל אחד לפי חשבון, היינו בעקורים משרשיהם עם הקישואים, ואירי שלא ניטל פיקס שלהם דלא נתחייבו במעשר.

דיני שומרים

ד' שומרים הם (ודיניהם שלשה), שומר חינם נשבע על הכל מה ששאר השומרים חייבים, שואל משלם את הכל, שומר שכר נשבע על השבורה שבויה ומתה, ומשלם באבידה וגניבה, שוכר לתנא דמתני' והיינו ר"מ דינו כש"ש, ולר"י דינו כש"ח (והופכים את השיטות בברייתא).

חיוב שמירה בש"ש -

רבה סובר שש"ש ששמר **כדרך שרגילים לשמור** פטור, וכגון אם רעה בהמות על שפת הנהר ונפלה פרה לנהר ומתה דאין זה אבידה אלא אונס, או שנכנס לעיר בזמן שרגילים להכנס, או ישן בזמן שרגילים לישון. אמנם חזני מתא שומרי העיר בלילה, צריכים נטירותא יתירתא לפי שכל סמך אנשי העיר הוא עליהם שישמרו גופם וממונם, וכמו שאמר יעקב "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה", (שיעקב קיבל על עצמו נטירותא כמו חזני מתא), ואינם פטורים אלא בכגון "ותפול מלך שבא ותקחם, ואת הנערים הכו לפי חרב".

צ"ג: אבל לרב חסדא ולרבה ש"ש צריך שמירה יתירה, שזה הטעם למה בעה"ב נתן לו שכר. ומטעם זה חייב רב פפא לשלם באופן שבהמה דחפה את חברתה מהגשר לנהר, מפני שהיה עליו להעבירם אחת אחת, ואינו יכול לטעון שלא הכיר את הבהמות ואף שזה אינו פשיעה, מ"מ הוי אבידה ולא כאונס.

רועה שהניח את עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף או ארי ודרס, אומדים אם היה יכול להציל אילו היה שם. ולרבה דס"ל שאם שמר כדרך שרגילים לשמור פטור, צ"ל דאיירי שנכנס בזמן שאין רגילים להכנס, וכניסתו היה מחמת ששמע קול ארי (דאל"כ הוי תחילתו בפשיעה לגבי מזיקים קטנים שיכול להציל מהם, וסופו באונס, דפסקינן דחייב. וכתבו התוס' דבתחילתו ענין גניבה ואבידה וסופו באונס פטור), והאומד הוא אם היה יכול לקדם ברועים ובמקלות, וצריך לשלם שכר על הרועים ומקלות, וחוזר ונוטל את ההוצאות מבעל הבית, ושוכר עד כדי שווי הבהמות, והרווח של בעה"ב הוא כושרא דחיותא שמכירם והם רגילות בביתו, או שלא יצטרך לטרוח לקנות בהמות חדשות. (ושומר חינם א"צ לקדם אלא בחינם).

נגנבה באונס והוכר הגנב - ש"ח יכול או להשבע או לשלם ולתבוע את הגנב, וש"ש צריך לשלם לבעלים שכיון שלא יפסיד עליו לטרוח אחר הגנב עד שיוציא מידו. ומ"מ היכא שפשע בגניבה (כגון שהיה יכול לצעוק והיו עוזרים לו) חייב לשלם. ורבא סובר שרק אם קדם ושבע פטור, אבל אם לא נשבע אפי' ש"ש צריך לשלם לבעלים. תוס'.

מה נחשב אונס -

בזאבים - אם נכנס לעדר זאב אחד לא הוי אונס, אבל שני זאבים הוי אונס, ולר"י בשעת משלחת זאבים שחיה רעה משולחת במצות המלך גם זאב אחד הוי אונס.

בכלבים - שני כלבים אינם אונס, וידוע הבבלי אמר בשם ר"מ שאם באו משני רוחות הוי אונס.

ליסטים מזוין הוי אונס אפי' באחד, ומסתברא שגם אם הרועה מזוין הוי אונס, מפני שהליסטים ימסור נפשו על כך להרוג או לההרג, וליסטים שאינו מזוין רועה שאינו מזוין עליו להעמיד עצמו מולו. ואם פגש הרועה את הליסטים ואמר לו

גנבא סריא מוטרסה, וי"מ פושע, אנוחנו נמצאים במקום פלוני ועמנו כך וכך אנשים וכלבים וקלעים ואם תבוא לגזול תמות, ובא לשם וגנב מומנו חייב, דהוי כהולכים למקום גדודי חיה וליסטים.

ארי דב נמר ברדלס ונחש הוי אונס, אא"כ הולכים למקום שמצויים שם.

מתה - אם מתה כדרכה הוי אונס, ואם סיגפה הרעיבה, או שהעמידה בשמש בקיץ או בצינה בחורף, ומתה אינו אונס, וחייב אף אם יכול לתלות שמתה גם בגלל דבר אחר, דלא היה לו לסגפה. תוס'. ואם תקפתו ועלתה לראשי צוקים ונפלה הוי אונס, ואם העלה אותה לשם לא הוי אונס.

דיני תנאים

צ"ד: כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ועל כן האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה מקודשת ותנאו בטל דברי ר"מ, ולר"י בדבר שבממון שאר וכסות תנאו קיים.

תנאי בשומרים - שומרים יכולים להתנות להיפטר, כגון ש"ח להפטר משבועה, שואל להפטר מלשלם, ש"ש ושוכר להפטר משבועה ומלשלם. ודין זה הוא גם לר"מ שאין להתנות על מה שכתוב בתורה אף בדבר שבממון, דשאני הכא שמעיקרא לא שיעבד עצמו להיות שומר גמור אלא במקצת, ולא חל חיוב השומר עד משיכת הבהמה, אבל בקידושין מתקדשת מיד כשאומר לה הרי את מקודשת לי, ואין אישות לחצאין.

שומר שכר יכול להתנות להיות כשואל. לשמואל דווקא ע"י קנין, ולריו"ח א"צ קנין, דמשעבד עצמו בההיא הנאה שיצא קול שסומכים עליו כאדם נאמן.

תנאי קודם למעשה - לר"מ תנאי שהקדים את המעשה לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים, ואם הקדים את התנאי למעשה תנאו קיים, דבעינן דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן "אם יעברו ונתתם", שהתנאי ששואל ממנו קודם למעשה שעליו לעשות. וכתבו התוס' שמכאן משמע שלרבנן א"צ תנאי קודם למעשה, ודלא כרש"י גיטין ע"ה.

תנאי שא"א לקיימו - לתנא דמתני' (רבי יהודה בן תימא) האומר הרי זה גיטך ע"מ שתעלי לרקיע וכדו' הגט חל אע"פ שלא נתקיים התנאי, דאין כוונתו אלא להקניטה ואין בליבו שום תנאי, אבל לחכמים לא חל הגט אם לא נתקיים התנאי, והלכה כרבי יהודה בן תימא.

השואל:

פטור בעליו עמו

באיזה זמן צריך שיהיו הבעלים עמו - השואל פרה מחבירו ובזמן השאלה שאל גם את הבעלים עם הפרה, או ששאל את הבעלים ואח"כ שאל את הפרה, ומתה, פטור, דכתיב "אם בעליו עמו לא ישלם". אבל אם שאל את הבעלים אחרי ששאל את הפרה חייב אע"פ שהיה עמו בשעת אונסים, דכתיב "בעליו אין עמו שלם ישלם".

בעליו עמו בשכירות - במתני' מבואר שגם אם שכר את הבעלים חשיב בעליו עמו, אבל אם שכר את הפרה לא מבואר אם פטור, ובברייתא (צ"ה:): מבואר שגם אם שכר את הפרה פטור.

צ"ד: **באיזה אופן שייך לשאול את הבעלים עם הפרה** - באופן הרגיל לא שייך שישאל את הבעלים והפרה יחד, שהרי הפרה נקנית במשיכה והבעלים באמירה, והוי שאל את הבעלים ואח"כ שאל את הפרה, אלא איירי שהיתה הפרה בחצר שהשואל, או כשאמר לו השואל שלא יהיה שאל לו עד משיכת הפרה.

מה צריך שהבעלים יעשו כדי שיחשב בעליו עמו - רש"י כתב דמשעת אמירה חשיב בעליו עמו, ובתוס' כתבו שצריך ללכת או לזמן עצמו להליכה ולמלאכה, אבל בזמן שאינו עוסק בדבר ששייך למלאכה לא חשיב בעליו עמו.

דיני שומרים בתורה

דיני שומר חינם ומקורם - שומר חינם נשבע על הכל ופטור, אבל בפשיעה חייב. תוס'.
דהנה בפרשה ראשונה מפרשת שומרים כי יתן איש אל רעהו וכו' כתוב

שפטור בגניבה ואבידה וגונב מבית האישי (לפי טענתו, ונקרב בעל הבית אל האולקים (לשבועה שלא שלה יד), ומסתבר להעמידה בש"ח, שאף שבפרשה השניה משלם כפל בטוען טענת גנב ונמצא שהוא עצמו גנב, וסמך ליה על כל דבר פשעי ישלם שניים, וכגון שנשבע תחילה, אבל אם באו עדים אינו משלם כפל, מ"מ קרנא בלא שבועה עדיף, שהרי שואל כל הנאה שלו שבחנים הוא עושה מלאכתו ואינו משלם אלא קרן. (וכל הנאה שלו היינו כגון דקיימא באגם שא"צ לתת לה מזונות, ומדובר ברועה של העיר שאינו טורח בשמירתה, או שהכונה רוב הנאה שלו, או שהכונה לשאלת כלים ש"צ מזון ונשמרים בביתו חנם. ואפי' באלו אינו משלם כפל בשבועה אלא קרן).

דיני ש"ש ושוכר ומקורם - שומר שכר ושוכר נשבעים על השבורה ועל השבוייה ועל המתה, ומשלמים את האבידה ואת הגניבה. חיוב ש"ש ושוכר בגניבה לומדים מ"אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו" דפרשה שניה איירי בש"ש וכנ"ל, וחיוב אבידה נלמד מהכפילות "גנוב יגנב", ולמ"ד דיברה תורה בלשון בני אדם נלמד בק"ו שאם גניבה שקרובה לאונס חייב, כ"ש אבידה שקרובה לפשיעה (והמ"ד הראשון סובר דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב ליה קרא), ופטור אונס כתוב להדיא בפרשה השניה ומת או נשבר או נשבה שבועת ד' תהיה.

צ"ה. שואל ומקורם - שואל משלם את הכל, חוץ ממתה מוחמת מלאכה שפטור כיון שיש לו רשות לעשות בה מלאכה. תוס'. הפרשה השלישית בשומרים כתוב בה להדיא דאיירי בשואל, וכתוב שם שהוא חייב בשבורה ומתה כדכתיב בקרא (ונשבר או מת", וחיובו בשבוייה לומדים מ"או", לא מיבעיא לרבי יונתן דס"ל שגם בלי או משמעי שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו (עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו כמו בחורש בשור וחמור), וא"כ האו מיותר, אלא אף לרבי יאשיה שבלי או משמע שניהם כאחד, זה דווקא במקלל אביו ואמנו (לולא מה שסמך קללה לאביו וסמך קללה לאמו, ויחדיו דשטטנו איצטרך לשתי תכיפות, ויחדיו דלא תחרוש איצטרך לומר שיהיו קשורים במחרשה), אבל כאן מסברא חייב אף בשבורה לבד, דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא. ואין ללמוד חיוב שבוייה ממה שבש"ש שבוייה דינה כשבורה ומתה, דשם זה לפטור, אבל לחיוב י"ל שפטור, שכן זהו אונס דלא טליק אדעתיה וליכא למימר שאם לא התנה להפטר כונתו להתחייב, וחיוב גניבה ואבידה בשואל לומדים בק"ו מש"ש, (ולמסקנה להלן אפשר ללמוד מו' מוסיף. תוס'), ואין לפרוך שש"ש משלם כפל בטוען טענת ליסטים מזוין דלענין פטור הוי אונס ולענין כפל הוי גנב, דמ"מ שואל חמור שמשלם קרן, או דס"ל שליסטים מזוין גזלן הוא ואפי' נשבע ונמצא שהיא אצלו אינו משלם אלא קרן. ואין ללמוד חיוב גניבה ואבידה משבורה ומתה, דשאני גניבה ואבידה שאפשר לטרוח ולמוצאם ואיכא למימר שיחפשמם הבעלים אולי ימצאם. ושבוייה לא אפשר כולי האי למיטרח ואתויי. תוס'.

בעליו עמו –המשך

מקור פטור בעליו עמו - שואל כתיב ביה ששבורה ומתה פטור בבעליו עמו, וגניבה ואבידה ליכא למילף משבורה ומתה שהרי שבורה ומתה זה אונס, ומהאי טעמא ליכא למילף שומר שכר משואל ע"י במה מצינו, אלא לומדים וכי ישאל ו' מוסיף שגם ש"ש פטור בבעליו עמו, ושואל בגניבה ואבידה לומדים לפטור או מש"ש שהרי משם לומדים את עיקר החיוב ודיו לבא מן הדין להיות כנדון, ולמאן דלית ליה דיו והיינו ר"ט, וכתבו התוס' שאין השאלה אלא לפי ההוי"א שגם היכא דלא מפיירק ק"ו לית ליה דיו לומדים מו' מוסיף גם עליון מתחתון וגם תחתון מעליון ואין מושיבין על ההקש.

פשיעה בבעלים - נחלקו בזה רב אלא ורבינא אם חייב או פטור, מ"ד חייב לומד שמקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו שהרי לא הוקשו בו' יתירא, וממילא בעליו עמו לא נאמר על ש"ח, וחיוב פשיעה לא נאמר בש"ש ושואל אלא לומדים מש"ח דכתיב ביה "על כל דבר פשעי", ופטור בעליו עמו נאמר רק על הדברים המפורשים בשואל וש"ש. ומ"ד פטור סובר שמקרא נדרש גם לפניו פניו מכה סמיכות הפרשיות, וממילא קאי גם על ש"ח, ופטר בו פשיעה בבעלים. ופסק רי"ח דפטור, בדמחלוקת רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל, וחשיב קולא לפטור את המוחזק. תוס'.

הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה ששוכר פטור בבעליו עמו, ומכיחה ממה שלא כתוב שש"ח פטור שבאמת ש"ח חייב, והגמ' דוחה שהברייתא אינה כשיטת ר"י ששוכר כש"ש, אלא כר"מ ששוכר כש"ח, או שהופכים את השיטות במחלוקת ר"י ור"מ.

צ"ה: בעליו עמו במקום אחר - לרב המנונא צריך שהבעלים יהיו עמו באותה מלאכה אם פרה היא חורש בפרתו לצורך השואל וכדו', והגמ' מוכיחה מברייתא

שא"ע פ"ח שהבעלים עושים מלאכה אחר חשיב בעליו עמו ובלבד שתהא מלאכתו של שואל או של שוכר, (ואין לומר שהכונה שהוא מרפה את הקרקע לפני שהבהמה חורשת, דא"כ מה החידוש בסיפא שאם הבעלים עמו באותה מלאכה פטור אפי' שאל את הפרה אחרי הבעלים, (אבל אם איירי רישא במלאכה אחרת יש חידוש בסיפא שגם באותה מלאכה חייב אם שאל את הבעלים אחרי ששאל את הפרה).

באיזה זמן צריך שיהיו בעליו עמו-

לרב המנונא צריך שיהיו הבעלים עמו משעת שאלה עד שעת שבורה ומתה, והגמ' מביאה ב' ברייתות שכתוב שם להדיא שמספיק שיהיה בעליו עמו בשעת שאלה, וא"צ שיהיו עמו בשעת שבורה ומתה.

מקור הדין הנ"ל הוא כדלהלן, אביי סובר כרבי יאשיה שאם התורה לא מחלקת, אע"ג דלא כתיב יחדיו כמאן דכתיב דמי, ולדבריו כשהתורה כותבת שחייב אם אין בעליו עמו משמע שלא היו לא בשעת שאלה ולא בשעת אונס, וכשהתורה כותבת פטור בעליו עמו משמע שהיו בשניהם, ולכן צ"ל שצריך שיהיו בשעת שאלה וא"צ שיהיו בשעת האונס.

צ"ו. רבא סובר כרבי יונתן שאע"פ שהתורה לא מחלקת משמע גם כל אחד בפני עצמו, ולדבריו כשהתורה כותבת פטור בעליו עמו משמע שמספיק שיהיו רק בשעת שאלה או רק בשעת אונסים, וכשהתורה כותבת שחייב באין בעליו עמו משמע שאם היה באחד מהם חייב, ולכן צ"ל שצריך שיהיו בשעת שאלה וא"צ שיהיו בשעת אונס.

בין לאביי בין לרבא לא אומרים הפוך שצריך שיהיו בשעת אונס ולא בשעת שאלה, משום שזמן השאלה עדיף מפני שעל ידה חייב במזונותיה, (אבל לענין חיוב התשלום צריך גם את השאלה וגם את האונס).

ורב אשי לומד מ"וכי ישאל איש מעם רעהו" ולא אם היה רעהו נשאל יחד עמו ועל אופן זה אמרה תורה "שלם ישלם" ומבואר שהקפיידא היא על שעת שאלה, ואמנם אם התורה לא היתה כותבת להדיא "אם בעליו עמו לא ישלם" היינו אומרים שהלשון "מעם רעהו" הוא אורחיה דקרא ולא היינו יודעים פטור בעליו עמו כלל, ואחרי שלימדה תורה שפטור בבעליו עמו ואנו יודעים שצריך שיהיה עמו או בשעת שאלה או בשעת אונסים, לומדים מ"וכי ישאל" שהכונה לשעת השאלה.

כמה ספיקות של רמי בר חמא בדיני שאלה ובעליו עמו-

שאל בהמה לרבעה הוא עצמו, אי בעינן שיהיה בדרך שאלה או שמספיק שיהנה מהרבעה.

שאל בהמה ליראות בה עשיר, אי בעינן שאלת ממון, או שצריך ממון שיש ממנו הנאה מהממון עצמו ע"י שישתמש בו.

שאל בהמה לעשות בה פחות משו"פ, אי חשיב ממון או לא. ואת"ל שפחות משו"פ אינו כלום מה הדין אם שאל ב' פרות לעשות בהם פרוטה, אם מספיק שיש כאן שאלה של פרוטה, או שצריך פרוטה בכל פרה.

שאל משני שותפין פרה של שניהם ואחד מהם היה עמו, אם צריך שיהיו כל בעליו עמו, או שפטור מחצי ואף שלגבי תשלומי ד' וחו' אומרינן אפי' חמשה תצאי בקר, הכא דבעליו עמו חידוש הוא ואינו סברא לפטור אין לך בו אלא חידוש. תוס'. וכן ילה"ס בשותפין ששאלו לצורך קרקע השותפות ונשאל הבעלים לאחד מהם למלאכתו הפרטית, אם צריך שהבעלים יהיו עם כל השואל, או שיהיה פטור על החצי שהיו עמו.

שאל מהאשה נכסי מילוג ו**נשאל בעלה** למלאכתו, (וכתבו התוס' שלא נקט ששאל מהבעל כי אינו יכול להשאל בלא רשותה, או שכונות הגמ' ששאל מהבעל נכסי מילוג שלה) או שהאשה שאלה לצורך הנכסי מילוג ונשאל לבעל למלאכת עצמו, אם חשיב בעליו עמו מפני שקנין פירות קנינן הגוף או לא, והגמ' תולה דין זה במחלוקת אם קנין פירות קנינן הגוף או לא, ונחלקו בזה רי"ח ור"ל לגבי ביכורים במוכר שדהו לפירות לכמה שנים ואח"כ חזרת השדה לבעלים, שלריו"ח מביא וקורא ואומר "האדמה אשר נתת ל"י דכקנין הגוף דמי, ולר"ל מביא ואינו קורא דלאו קנינן הגוף דמי". והגמ' לא לתלה דין זה במחלוקת במוכר עבדו לל' יום אם המוכר שייך בדין "יום אות יומיים", ד"י"מ שהמחלוקת שם היא בדרשות, וגם אם המחלוקת בקנין פירות היינו משום שהמוכר משייר לעצמו בעין יפה, משא"כ בעלמא. תוס'.

האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי, אם צריך דווקא את הבעלים, או ששלוחו של אדם כמותו, והגמ' תולה דין זה במחלוקת רבי יונתן ורבי יאשיה אם אדם יכול למנות אפוטרופוס שיפר נדרי אשתו או לא, וכתבו התוס' שהדרשה

גנדיים היא מדרגה אדמיניסטרטיבית בצה"ל, והיא נמצאת מעל לדרגת סגן ומתחת לדרגת רב. המדרג נוסד בשנת 1953, והוא נקרא על שם הרב יצחק אייזיק ווייס, שהיה מפקד פלוגת הנדסה בצה"ל. המדרג נקבע על ידי השר הביטחון, אהרן שרון, בשנת 1953, והוא נקרא על שם הרב יצחק אייזיק ווייס, שהיה מפקד פלוגת הנדסה בצה"ל. המדרג נקבע על ידי השר הביטחון, אהרן שרון, בשנת 1953, והוא נקרא על שם הרב יצחק אייזיק ווייס, שהיה מפקד פלוגת הנדסה בצה"ל.

דין הבעל בנכסי אשתו

צ"ו: חיוב הבעל בשמירת נכסי אשתו- רמזי בר חמא מסתפק אם בעל בנכסי מילוג של אשתו הוי שואל או שוכר. ואין הספק לענין פטור בעליו עמו מ"מנ"ו הוי שאלה או שכירות בבעלים מפני שהיא עמו תדיר במלאכתו, וכבר משנשאה נשאלה לו. ואם שכר או שאל פרה ואח"כ נשאה וזכה בפרה להשתמש בה בימי השכירות ג"כ ממ"נ אתיא שאלה או שכירות בבעלים ומפקיעה שכירות שלא בבעלים אע"פ אם לא הוסיף להתחייב יותר ממה שהיה חייב. תוס'. והספק הוא היכא שהיא שכרה פרה מאדם אחד ואח"כ נישאת לאדם אחר, דלרבנן שהשוכר פרה מחבירו והשאלה לאחר ומתה השואל משלם לשוכר, ודאי חשיב שאלה בבעלים שהרי הוא חייב לשלם לה, והספק הוא לרבי יוסי דס"ל שהפרה חוזרת לבעלים הראשונים וא"כ לא הוי בעליו עמו, אם הבעל נחשב שואל וחייב באונסים ומשלם לבעלים או שוכר (שהרי תיקנו שחייב בפדיונה תמורת הפירות) ופטור מאונסים. ורבא פושט שהבעל אינו שואל ואינו שוכר אלא לוקח ופטור, שהרי התקינו באושא שאם האשה מכרה נכסי מילוג ומתה שהבעל מוציא מיד הלקוחות ומבואר שהבעל הוא לוקח ראשון, ולכן אין לה זכות למכור. וכתבו התוס' דמ"מ הוי שומר חנם וחייב בפשיעה, וה"ה הלוקח בהמה לל' יום. עוד כתבו דלא אמרינן שבעל בנכסי אשתו יורש הוי אלא במקום שיש פסידא לאלמנה, אבל מה שהמשאיל מפסיד במה שהבעל לא מתחייב בגניבה ואבידה אינו סיבה להחשיבו יורש, שהרי הוא יכול שלא להשאלה.

מעילה בנכסי מילוג שנפלו לאשה בירושה מעות הקדש יחד עם שאר נכסים ואינו יודע שהם הקדש הבעל אינו מועל שהרי לא ניהא ליה לקנות דבר איסור, והאשה לא מועלת כי לא נח לה שהבעל יקנה נכסיה אפי' של התר, והב"ד של אותו דור שכל תקנות המשפט תלוי בהם לא מועלים כי לא תיקנו שיקנה אלא דבר התר, אלא הבעל מעל כשיוציא אבל כשהם צרורים ומנחים ליכא מעילה. וכתבו התוס' שהנדון כאן הוא מי עשה את עיקר המעשה שעל ידו הבעל זוכה במעות. עוד כתבו התוס' שהבעל אינו מועל גם בלא הטעם שלא ניהא ליה לקנות, כי לא תיקנו כחמים שיקנה, והגמ' נקטה טעם זה אטו ב"ד, או לומר שאפי' לקח המעות לא מעל כיוון שאינו רוצה לקנות דבר איסור ואינו רוצה להוציאם מרשות אחרים, ולפי זה גם באשה וב"ד זה הטעם שאינם מועלים.

מתה או כחשה מחמת מלאכה-

שואל שכחשה הבהמה או מתה מחמת המלאכה פטור, דלאו לאוקמא בכילתא שאילתה.

אם שאל גרזן ונשבר אם יש לו עדים שלא פשע בו פטור, ואם לאו אמר רב שישלם נרגא מעליא והשברים יהיו של השואל, והק' התוס' שהרי גזלן יכול לשלם אפי' טובין, ותני שמשלם גם את מה שפחת משעת שבירה עד שעת העמדה בדין, ורבי'ם הוסיף שגם בלי פחת אף שיכול לשלם את השברים, פותחים לו שישלם דמי נרגא מעליא, ואמרו לו רב כהנא ורב אסי שנותן את שברי הגרזן למשאיל, ומשלם לו את מה שחסר משווי גרזן שלם, שהרי הדין בנזקין שהבעלים מטפלים בנבילה.

צ"ז. השואל חתול והתאספו העכברים והרגוהו, פטר אותו רב אשי מלשלם אפי' הוליכו למקום שמצויים הרבה עכברים. תוס'. (גברא דנשי קטלוהו וכו') שלא היה לו ליפול בידם), וי"א שההלכה נאמרה באופן שהחתול אכל הרבה עכברים ומת ופטרו רב אשי.

שאלה בבעלים-

השואל דבר מחבירו ומבקש ממנו מים כדי שתהיה שאלה בבעלים, יתן לו את החפץ ואח"כ את המים, ולא הוי שאלה בבעלים.

מלמדי תינוקות ונוטעי כרמים ושוחט ומקיז דם וספר העוסקים במלאכה עבור בני העיר, נחשב שאלה בבעלים אם שאלו מהם בזמן עבודתם. ורב המלמד לתלמידים ביומא דכלה הוא שואל להם כיון שאינו יכול ללמוד אלא הלכות הרגל, ובשאר השנה הם שאולים לו מפני שאם הוא רוצה ללמוד מסכת אחרת כדי שלא תישכח ממנו אינם יכולים למחות בו.

המשאיל בהמה ויוצא אחריה לראות שלא הטעינו עליה יותר מדאי לא חשיב שאלה בבעלים. (ושואל חייב אפי' מתה אצל הגנב, כי גם לולא שמתה היתה אצל הגנב).

שאל ושכר פרה ומתה באונס,

והנדון הוא אם השאולה מתה או השכורה

המקרים שבמתני'- שאל פרה חצי יום ושכרה לחצי יום, או ששאל יום אחד ושכר יום אחד, או ששאל פרה אחת ושאל אחת, ומתה, טענת התובע היא שמתה הפרה השאולה או בשכר אחת ושאל אחת שמתה בזמן השאלה, וטענת הנתבע היא שמתה הפרה השכורה או שמתה בזמן השכירות-

אם התובע ברי והנתבע שוא, ח"יב (ועיין להלן בדין ברי ושמא).

צ"ז: ואם התובע שוא והנתבע ברי, פטור, והתוס' דנים למה אינו חייב שבועה, וכתבו שאף לאוקימתת הגמ' דאיירי במודה במקצת הכא שהתובע שוא והנתבע ברי אינו יוכל להשביעו. אמנם בסתם שבועת השומרים נשבע אע"פ שהתובע ספק, ושאינו הכא שכיון שאינו יודע אם השאולה מתה, הוי כאומר איני יודע אם השאלתיך, ועוד דהכא אפי' כשתובע בברי אינו נשבע אלא ע"י גלגול. עוד כתבו התוס' דהכא אינו נשבע אף ע"י גלגול, דאיירי שהמפקיד מאמין לו שמתה כדרכה ואין מחייבו שבועה על כך, אך שום שהתובע שמו ואין כאן סבירות שטענתו נכונה (משא"כ בסוטה).

ואם שניהם ברי ישבע השוכר ששכורה מתה. והגמ' (צ"ח): שואלת הרי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ואין כאן הודאה במקצת (לרב הונא ורב יהודה שמתני' לא איירי בכופר ומודה), והגמ' מתרצת שכיון שנשבע שמתה כדרכה, מגלגל עליו שבועה שהשכורה מתה. והתוס' מביאים בביאור השני בשם ר"ת ששאלת הגמ' למה נשבע ששכורה מתה ולא נשבע שהשאולה קיימת שבזה סותר טענת התובע, ותי' הגמ' הוא שכיון שנשבע שמתה כדרכה טוב שתהיה גם שבועה השניה על אותה הפרה.

ואם שניהם שוא יחלוקן (ובזה החידוש בג' המקרים במתני' שבפרה אחת ביום אחד הוי יותר דררא דממונא, ומ"מ אף בשאלה יום אחד ושכר יום אחד, ואפי' בשכר אחת ושאל אחת, מ"מ יחלוקו. תוס'), והיינו כסומכוס דס"ל ממוון המוטל בספק חולקין.

דין תובע ברי ונתבע שוא

מנה לי בירך והלה אומר איני יודע-

לרב הונא ורב יהודה חייב דברי ושמא ברי עדיף, רש"י. (ומתני' אשמועינן דאפי' ברי דשואל שאינו חשוב כ"כ, עדיף משמא דמשאיל. תוס'). ואמנם כל זה דווקא בברי גרוע ושמא טוב (מנה לי בידך), אצל בברי גרוע ושמא טוב (שור שנגח את הפרה) מודה רב יהודה דלאו ברי עדיף, ובאומר זה אחי והאחים שמו חשיב ברי טוב, כיון שחושש שיבררו ויראו שהוא שיקר. ובמקרא מוקצת אבניו חשיב ברי טוב כיון שרגילות להכיר האבנים אף אם אין בהם סימן, וכן נ"מ לגבי מתוך שאינו יכול לישבע משלם שאם היה עליו לידע (אבנים) משלם, ואם לא היה עליו לידע (יורשים, שור שנגח את הפרה) פטור. ואביי (משארסותני נאנסתי) אף בברי גרוע ושמא טוב ברי עדיף.

ולרב נחמן וריו"ח פטור דאוקי ממונא בחזקת מריה ואין מוציאין מספק. רש"י. ודווקא באומר איני יודע אם הלויתי, אבל באיני יודע אם פרעתיך חייב לכוע', ומתני' הוי כאיני יודע אם השאלתני. ואחר שנתקנה שבועת היסת חייב לישבע שאינו יודע, דאל"כ יאמר כל נתבע שאינו יודע. תוס'.

ביאור מתני' למ"ד ברי ושמא לאו ברי עדיף-

לדברי הפוסרים צ"ב דמתני' מבואר שאם המשאיל אמר שהשאולה מתה והלה איני יודע ח"יב, ואף דמתני' כסומכוס דאית ליה ממוון המוטל בספק חולקין, היינו דס"ל דהוי כאילו שניהם מוחזקים, ואם לדבריו ברי מקבל הכל לרבנן לכל הפחות נימא יחלוקו. תוס'.

צ"ח. וצ"ל דאיירי שיש לשמא חיוב שבועה והוא אינו יכול להשבע שהרי הוא טוען שמא. ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ומתני' איירי שהיתה עוד פרה שהנתבע מודה שמתה בזמן השאלה (אבל אם לא מתה ומחזירה לא הוי מודה במקצת כדיון שפרה בעין הוי כהילין, וי"א שהילך פטור משבועה), וכתבו התוס' דאוקימתא זו היא לרבי חייא בר יוסף דס"ל עירוב פרישות כתוב כאן, ו"כי הוא זה" איירי במלוה, אבל בפקדון א"צ כפירה, והנה שיטת ר"ת שהודאה במקצת צריך אף בפקדון, ולדבריו ניהא למה צריך שידוה בפרה אחת, (ומ"מ גם לדבריו מדרבנן חייב שבועה אף בלא הודאה, ולכן נשבע בזה אומר שאולה זה אומר שכורה), אבל לשיטת ריב"א שאף שומר שכופר בכל חייב שבועה, צ"ל דאינו חייב אלא שבועה שנאנסה, אבל על מה שטוען שאינו יודע אם מתה השאולה או השכורה אינו חייב שבועה אם אינו מודה במקצת.

ולרמי בר חמא הסובר דד' שומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת ובלא זה אין שומרים או מודה במקצת חייבים שבועה, ד"כי הוא זה" היינו זה אמת וזה להד"מ, איירי שהמשאיל טען שנתן לו עוד פרה והשני טוען לא היו דברים מעולם, אבל מה שטוען איני יודע לא חשיב (כי הוא זה". רש"י. ושיטת התוס' שטענת איני יודע נחשבת ככפירה, וא"כ הפרה שטוען שנאנסה טוען ולא גם איני יודע, ומ"מ צריך שיהיו ג' פרות, דגזו"כ שלא תעלה לו פרה אחת לכאן ולכאן, וכלאן כר"ת דס"ל שמססיק כפירה והודאה כדי לחייבו שבועה.

גלגול שבועה- מקור גלגול שבועת מן התורה הוא מכדתיב גבי סוטה "ואמרה האשה אמן אמן" שקינא לה כשהיא נשואה, ומשביע אותה שלא סתתה כשהיא נשואה, ועי' גלגול משביע ג"כ שלא

טתה כשהיא ארוסה (קידושין כ"ח). וכתבו התוס' דכיון דמסוטא יליפין והיא טוענת ברי, אין לגלול שבועה אלא כשהנתבע ברי ולא בנתבע שמא, ומ"מ אין הנתבע נאמן במיגו שהיה טוען שמא, דאין זה מיגו טוב כיון שאדם לא רוצה לטעון שמא כיון שנראה שהתובע צודק בטענתו. עוד כתבו התוס' ד"ל שאין גלגול שבועה כשהתובע טוען שמא אלא בדבר שדומה קצת שהוא אמת (אריסים ואפטורופסיים), כמו בסוטה שיש רגלים לדבר ויש לחוש שזינתה גם מהאירוסין, אבל במתני' שאינו דומה שהוא אמת אין מגלגלים אלא ע"י טענת ודאי. והמקור שמגלגלים בטענת ודאי הוא דמסקנת הסוגיא בקידושין שלומדים לגלול בגז"ש שבועה שבועה וא"צ ק"ו, ולומדים שמגלגלים בטענת ספק אף שבועה שאינה כעין העיקר שעל העיקר הוא טוען ברי והנן דווקא בדבר שדומה שהוא אמת, וכן לומדים שאם שתי הטענות ברי מגלגלים אפי' בדבר שאינו דומה שהוא אמת.

מתוך שאין יכול לישבע משלם - בסוגין ממשע שלרב נחמן אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם, והוכיחו התוס' מהסוגיא בשבועות מ"ז (שניהם חשודים) שרב נחמן עצמו סוכר כרבי יוסי ואין דין מתוך, וכתבו שמתני' דהכא כ"מ שסוכר שאומרים מתוך. אבל ר"ת כתב שאף לר"ג אומרים מתוך (נסכא, נ' לא ידענא), ובשניהם חשודים שניהם חייבים שבועה ולכן יחולקו, וכן הלכה. עוד כתבו התוס' שדווקא בשבועה דאורייתא אומרים אמת בשבועה דרבנן (פוגם שטרו ופוגמת כתובתה) אף שאינו יכול לישבע אינו חייב לשלם, אא"כ השבועה באה מחמת שבועה דאורייתא (שכנגדו נשבע ונטל) שאז אומרים מתוך גם בשבועה דרבנן. ור"י חולק על דברי ר"ת. עוד כתבו התוס' דמן הדין אומרים מתוך אף בחשוד על השבועה, אלא תיקנו שהיא כנגדו נשבע ונטל, כדי שלא ילוו לו פרוטה ויתבעוהו כל אשר לו, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. אבל היכא שמחמת המאורע אינו יכול לישבע לא תיקנו שישבע שכנגדו.

אם שכירות ושאלה נחשבים אחד לדין בעליו עמו

צ"ח: שאל בבעלים ושכר שלא בבעלים - רבי אבא בר ממל מסתפק מה הדין בשאל בבעלים וקודם שהחזירו שכר שלא בבעלים וננבזה או אבדה בימי שכירות, אם השאלה והשכירות נידונים כל אחד בפני עצמו ואע"פ שלא עשה קנין על השכירות חייב כיון שהיא ברשותו ולא מיחסרה משיכה, או ששכירות מישך שייכא בשאלה כיון שהשואל חייב בכל חיובי השוכר, ומחמת משיכה ראשונה נתחייב. וכתבו התוס' שאם שכר ב' פעמים פטור בין אם השכירות הראשונה בבעלים ובין אם השניה היא בבעלים, דגז"כ שאם בעליו עמו בראשונה או בשניה פטור.

שכר בבעלים ושאל שלא בבעלים - ואת"ל שפטור, ילה"ס מה הדין אם שכר בבעלים ושאל שלא בבעלים ומתה כדרכה, אם בזה חייב כיון שאין השאלה שייכת לשכירות שהרי חיוב אונסים לא בא לו מכח משיכה ראשונה, או שכיון שששיך במקצת דחייב גניבה ואבידה יש לתלות במשיכה ראשונה הוי כש"יך בהכל ופטור אף באונסים.

שאלה שכירות ושאלה או שכירות שאלה ושכירות - הספק השלישי והרביעי לגירסת רש"י הוא את"ל שבשכירות ושאלה חייב, מה הדין אם שאל בבעלים ושכר שלא בבעלים וחזר ושאל שלא בבעלים, אם בזה מצרפים את השאלה הראשונה והאחרונה והולכים אחרי המשיכה הראשונה, או שהשכירות מפסיקה בין השאלות. וכן ילה"ס בשכר בבעלים ושאל שלא בבעלים וחזר ושכר שלא בבעלים. ותיקן. והתוס' הקשו לרש"י מה הצד שהשאלה שלא בבעלים לא תפסק בין השכירות, כיון שבזמן השאלה לא היה דינה כשאלה בבעלים. ועל כן ביארנו התוס' שהספק הוא לפי הצד שבשכירות ושאלה פטור, האם אומרים תרי מישך שייכי, והספק השלישי והרביעי תלויים זה בזה.

ממתי ועד מתי חייב השואל באחריות

שלח הבהמה ע"י אחר - אם המשאיל שלח את הפרה ביד בנו עבדו או שלוחו של המשאיל, או ביד בנו עבדו או שלוחו של שואל ומתה בדרך פטור. ושלוחו של שואל לרב חסדא היינו דווקא שכירו ולקיטו שדר בביתו, אבל אם יש עדים שהוא שלוחו חייב באונסים משעה שמסרה לו, ולרבה אפי' בעשאו שליח בעדים פטור באונסים, דכוונתו לומר למשאיל שהוא אדם נאמן וישלח עמו אם הוא רוצה. אבל אם השואל אמר למשאיל לשלוח ביד בנו עבדו (העברי שאין גופו קנוי אלא לענין שאם מחל בעל פה אין גרעונו מחול. תוס'. , ובדין עבד כנעני עיין להלן) או שלוחו, או ביד בנו עבדו או שלוחו של משאיל, או שאמר לו המשאיל הריני משלחה וכו' ואמר לו או שכתב לו. תוס'. השואל שלח ושלחה ומתה חייב, וכן הדין בשעת ההחזרה שאם שלח מעצמו לא יצאה מרשותו עד שתגיע ליד משאיל ואם מתה חייב, ואם אמר לו המשאיל שישלח או שאמר לו השואל שהוא שולח ואמר לו המשאיל שלח ושלחה ומתה פטור.

צ"ט. שלח ביד עבד כנעני - לשמואל אם אמר השואל למשאיל שישלח ביד עבדו הכנעני של משאיל פטור השואל, דיד עבד כיד רבו ולא יצאה מרשות משאיל, והוי כהולכה לו המשאיל. ולרב מתני' איירי אף בעבד כנעני, ובאופן שאמר לו השואל "הכישא במקל והיא תבוא" דשעבדי נפשיה משעה שתצא מרשות המשאיל, והרי הכישה עד שיצאה מרשותו, ומה ששלחה ביד עבדו אינו סיבה לפטורו.

אמר למשאיל הכישה במקל והיא תבוא - הגמ' מביאה ברייתא שמבואר שם שאם אמר הכישה במקל והיא תבוא חייב, והגמ' אומרת שאין משם ראייה

להנ"ל, ד"ל דאירי דווקא כשהיה חוצר של השואל לפניו מחצירו של משאיל ואין נכנסים לשם אלא מחצר המשאיל, ובאופן זה השואל משעבד עצמו מפני שאין לה ללכת אלא לחצר השואל ולכן חייב, וקמ"ל שאף שיש זווית בחצר המשאיל סמכה דעתיה דשואל שתבוא לחצירו, אבל אם שלח את הבהמה דרך הר"י י"ל דלא סמכה דעתיה ולא שעבד עצמו עד שתבוא ליזו. וכתב ר"ח שבאמת שמואל חולק וסובר שבאומר הכישה במקל חייב, והלכה כשמואל.

באיזה קנין קנה השואל את הפרה - כתבו התוס' שבהכישה במקל חייב כשיצאה מרשותו, באופן שיצאה לסימטה או לצידי הר"ר, והוי כאילו השואל משך, אבל אם יצאה לרה"ר לא, כיון דמשיכה אינה קונה ברה"ר. (ובסימטא קונה אם הניח על הקרקע לשם קנין, ומה שאמרו רב ושמואל שקונה שם בכליו, היינו באופן שכבר היה החפץ בתוך כליו, ולא הניחו שם בזמן המכירה). ועוד י"ל שאף ביצאה לרה"ר קנאה לענין להתחייב באונסים, אע"פ שלענין מקח לא קונה ביצאה לרה"ר.

ממתי שומרים חייבים באחריות - שומר חנם חייב בפשיעה באומר הנח לפני אף בלא משיכה, וכן שומר שכר בגניבה ואבידה, ושואל מדאורייתא חייב באונסים משעת משיכה, תוס'. (ועי"ש מ"ש"כ לענין שוכר, ונחלקו האחרונים אם כונתם שקונה בכסף או שקונה במשיכה).

השולח ביד עבדו מתי נחשב שאלה בבעלים - כתבו התוס' שדווקא אם האדון נשאל עם הפרה ושלח את העבד במקומו חשיב שאלה בבעלים, אבל אם שואל את העבד לא הוי שאלה בבעלים, אלא הוי כשואל ב' פרות, דעבדו כבהמתו דמי.

עד מתי יכול המשאיל לחזור בו - השואל קרדום מחבירו לרב הונא אם השואל עדיין לא ביקע בו יכול המשאיל לחזור בו דס"ל שאין משיכה קונה בשומרים, אבל אם כבר ביקע בו אינו יכול לחזור בו עד סיום ימי השאלה. ולרבי אמי קנה אף לפני שביקע בו (כמבואר מדבריו לגבי מעילה שיובאו להלן), ולרב אלעזר ע"י משיכה קנה ואינו יכול לחזור בו.

מעילה במשאיל חפץ הקדש לחבירו-

מתי מעל ולפי כמה מעל - לרב אמי המשאיל קרדום של הקדש מעל המשאיל כיון שנתנה להשאלו והנאתו היא לפי טובת הנאה שבו, שאומדים כמה היה רוצה לשלם כדי שיהיזק לו השואל טובת הנאה כזו. וכתבו התוס' שלא מעל לפי מה ששזה הנאת הביקוע, כיון שלא נחסר ההקדש אלא פחת הקרדום, והנאת הביקוע שוה יותר.

מתי מותר למקבל להשתמש בחפץ של הקדש - המשאיל קרדום לחבירו מותר לחבירו להשתמש בקרדום לכתחילה אפי' נודע לו אח"כ שהוא של הקדש, שכיין ששגג בו המשאיל חייב דמי טובת הנאה להקדש, ויצאה ההנאה לחולין. רש"י. וכתבו התוס' שמתור לו לבקע רק עד סיום זמן השאלה, ובתחילת דבריהם כתבו התוס' ד"ל שיצא כל הקרדום לחולין ולא רק ההנאה, ומ"מ לא מעל אלא לפי טובת הנאה (הו"ה בנוטל קורה של הקדש), ומבואר שקנאו השואל במשיכה ולכן מועל המשאיל, ולכן מותר השואל לבקע בו לכתחילה, וכתבו התוס' שאף שהמשכיר בית לחבירו והקדישו המשכיר אסור לשוכר לגור בו לפי שמעורב בו חלק של הקדש, הכא יצאה כל הנאת ביקוע לחולין ואין מעורב בה הקדש. עוד כתבו התוס' דהא דתנן שאם כמה בקעו בקרדום של הקדש כולם מעלו, היינו בגזברים שיש אצלם קרדומות של הקדש שאין הקרדום יוצא לחולין כשהם משתמשים ומועלים בו, כיון שלא נתכוונו להוציא מרשות הקדש, והו"ה בקרדום של כלי שרת אינו יוצא לחולין וכל אחד שמשתמש בו מועל, אבל מה שאינו מתכוון להוציאו מרשות הקדש אלא להשתמש בו, אינו סיבה שלא יהיה כולו ברשותו.

צ"ט: קנין שכירות - כשם שקרקע נקנית בכסף שטר וחזקה נעל גדר ופרץ כל שהוא, כך נקנית שכירות קרקע אם השכיר לו ביתו נתן לו כסף או שמסר לו שטר שכתב בו ביתי מושכר לך או שהחזיק בו השוכר, קנה ואין אחד מהם יכול לחזור בו, אבל שכירות מטלטלין לא ואינו קונה עד שימשוך.

תשלומי גזלן ומזיק

שינוי בשיעור התשלום בין הקדש להדיוט - הגוזל חביצא דתמרי חמישים תמרים המדובקים יחד, שנמכרים יחד במ"ט וכשנמכרים בנפרד נמכרים בנ', אם גזל מהדיוט משלם מ"ט, וכדמצינו ששממין בית סאה באותה שדה ואף שדין זה הוא דווקא במקרקעי, מיייתי ראייה שאם מקולים כ"כ במקרקעי אין להחמיר במטלטלי שישלם נ'. תוס'. (עיין להלן מחלוקת רש"י ותוס' באופן השומא של בית סאה) אבל להקדש משלם נ' וחומש, אבל מזיק הקדש אינו משלם חומש דכתיב "כי יאכל" פרט למזיק ומדאורייתא פטור לגמרי ומדרבנן משלם קרן ולא חומש. תוס'.

ומה שמצינו במק"א ששמואל דימה הקדש להדיוט שאם גזבר בנה קורה של הקדש בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה, א"כ גם הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר. שמואל חזר בו מדין זה וסבר שאין לדמות הדיוט להקדש, וכדרבא דאמר שהקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת.

הערוגה בין הערוגות שמין בית סאה באותה שדה – רש"י מפרש שאם הזיק ערוגה אין מדקדקים לשום את שוויה לבדה, אלא כמה נחסר הבית סאה משוויו, דהוא דבר מועט, ואת הסאה הזו שמין בשישים סאים וי"א בשישים תרביים (חצי סאה), וי"א בשישים קלחים (לפי שיעור הנוק). והתוס' מבארים שבית סאה היינו שגדל שם סאה תבואה ואיירי שאכלה הבהמה את כל הסאה.

השובר חבית יין לחבירו כמה חייב לשלם – אם החבית נמכרת ביום השוק בחמש ובשאר ימים בד', יכולים להחזיר לו חבית לפני יום השוק שהרי יכול למוכרה ביום השוק, אבל אם עבר יום השוק צריכים לשלם לו חמש כיון שהוא טוען שהיה מוכר אותה ביום השוק בחמש, ומנכים לו טירחת המכירה כפועל בטל ודמי ברזנייתא המכריז בעיר על המכירה, וי"מ מתקין הברז בחבית, וטעם הניכוי הוא מפני שפטרורו מהוצאות אלו, ואם היו לו חביות נוספות ולא מכרם יכולים לשלם לו חבית גם אחרי יום השוק, כיון שלא יכול לטעון שהיה מוכר חבית זו, שהרי לא מכר את שלו. תוס'.

דיני מכירה מסופקת

כשיש דין ודברים בין המוכר ללוקח של מי הולד-

המחליף פרה בחמור או שמוכר שפחתו, וילדו, והמוכר טוען שהלידה היתה לפני המכירה, והלוקח טוען שהלידה היתה אחרי המכירה וקנה את הפרה ע"י משיכת החמור (אבל במוכר פרה לא קנה אלא במשיכה, וא"כ ידוע מתי ילדה), ובשפחה קנאה בקנין כסף אפי' היא בבית הבעלים יחלוקו. ואיירי בעומדת באגם או בסימטא, אבל אם היא ברשות אחד מהם על המוציא להביא ראייה. ואין הולכים בזה אחרי חזקת מרא קמא, דמתני' כסומכוס, ואין לומר דמתני' כרבנן ואזלינן בתר חזקת מעוברת, דחזקת מרא קמא עדיפה על חזקת מעוברת. תוס'. ולפי זה או כסומכוס סובר יחלוקו אפי' בברי וברי (רבה בר רב הונא) ומ"מ היכא דחייב שבועה דאורייתא מודה סומכוס שהמוכר נשבע ונפטר ואיירי בקטע די שפחתו דלא הוי הילך, וס"ל נשבעים על העבדים, ושטענו חטים והודה לו בשעורים חייב. ורבא מעמיד את המשנה בשמא ושמא. (ולהלן ק: מבואר בבברייתא שלחכמים אין נשבעים על עבדים וקרקעות, ועוד מבואר שם שבברי ושמא זכה הברי').

מתי הולכים אחרי המוחזק – כתבו התוס' שאף שהגודרות אין להם חזקה דשמא מאליהן באו לרשותו או שתפסם ברוחו, וכן קטן באופן זה אין לו חזקה שהרי האמא הולכה בנה עמה. מ"מ אי איכא הכא חזקה בולד הולכים אחרי המוחזק, דכיון דאיכא דררא דממונא, והלוקח טוען ברי, אין להוציא מידו, ואם הלוקח טוען ספק מוציאין מידו. אבל המוכר אין מוציאין מידו אע"פ שטוען ספק, כיון שהיה מוחזק בודאי קודם המכירה.

בשיטת סומכוס שממון המוטל בספק חולקין – כתבו התוס' שלא איירי סומכוס אלא במקום שאין חזקה, או כשיש חזקה והמוחזק טוען שמא, אבל כשיש מוחזק והוא טוען ברי, על השני להביא ראייה. עוד כתבו התוס' שאם הלוקח מוחזק בולד על המוכר להביא ראייה, כיון שהוא מוחזק יש ג"כ חזקת מעוברת (ולפי זה בשאלה היום ושכרה למחר מודה סומכוס דפטור, דאיכא חזקת ממון וחזקה דהשתא (בשעת שכירות) הוא דמתה).

כשיש דין ודברים עם מכר לו גדול או קטן-

היו לו ב' עבדים או שדות והלוקח אומר שקנה את הגדול והמוכר אומר שמכר את הקטן, אם הלוקח ברי והמוכר שמא זכה בגדול, ואם המוכר ברי והלוקח שמא אין לו אלא קטן, ואם שניהם בר ישבע המוכר שמכר את הקטן, ואם שניהם שמא המוציא מחבירו עליו הראייה.

הגמ' שואלת כמה שאלות על השבועה בברי וברי-

א' אין ההודאה ממין הטענה שהרי הודה לו בעבד אחר, ואפי' ס"ל כמ"ד שטענו חטים והודה לו בשעורים חייב קשה –

ב' הילך הוא שמה שמודה בו הוא מוכן ליטלו, ואיכא למ"ד הילך פטור.

ג' אין נשבעים על העבדים.

רב מיישב שכוננת המשנה **לדמי**, שמסר ביזו דמים שיקנה עבורו עבד גדול וכו', והתוס' מבארים שנתן למוכר דמי עבד (ואיירי במקום שרגילים לכתוב שטר ולא כתבו שטר, או שהנתן שיכול לחזור עד ניתנת השטר) וטוען הלוקח ששילם לו דמי עבד גדול וכו'.

שמואל מיישב שכוננת המשנה **לכסות עבד** ומזדובר בדילפי בגד גדול מחובר, **ולעומרי שדה** דבעומרים מודה במה שטען לו אלא שטוען שחייב לו פחות. תוס'. ורב הושעיא שואל דלא כתיב כסות.

קז' רב הושעיא מיישב שכוננת המשנה **לעבד בכסותו** ומתחייב שבועה משום כסות, ונשבע על העבד ע"י גלגול, ואיירי בדילפי, ו**שדה בעומריה**. ורב ששת שואל

וכי מתני' באה לגלוגל שבועה, שהרי דין זה מפורש בקידושין (כ"ו), והגמ' (בסוף הסוגיה) מיישבת דהו"א שכסות עבד כעבד ועומרי שדה כשדה והם דבר אחד ואינו חייב שבועה, קמ"ל.

אם שיטת ר"מ שנשבעים על עבדים וקרקעות-

רב ששת מיישב שמתני' כר"מ דס"ל עבדא כמטלטלי וגם על קרקעות נשבעים (ונקט מטלטלין לאפוקי שטרות, ואמנם לענין קנין כסף עבדים נקנים בכסף כקרקעות. תוס') וכר"ג שטענו חטים והודה לו בשעורים חייב, ובדקטעא לידיה דעבד קטן שהוא מודה בו דלאו הילך הוא, ובשדה שחפר בה בורות שיחין ומערות. ור"מ סובר שגם על שדות נשבעים, כמבואר בבברייתא דמובא בה דינא דמתני' דמחליף פרה בחמור וקאמרו דבברי ושמא זכה הברי, ובשמא ושמא יחלוקו (כסומכוס), ובברי וברי ישבע המוכר שברשותו ילדה (דמודה שומכוס היכא דחייב שבועה דאורייתא, ואיירי בקטע די השפחה דלאו הילך הוא, ושפחה וולד חשיב הודאה ממין הטענה), שכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים דכתיב 'ולקח בעליו ולא ישלם' מי שעליו לשלם הוא נשבע, וחכמים אמרו לו שאין נשבעין על עבדים וקרקעות, ומבואר שר"מ סובר שנשבעים על עבדים וקרקעות, ולפי זה אחר דתנן שאם גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה ולר"מ בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך דרקע אינה נגזלת, ועבדא כמקרקעי ואינו נקנה לגזלן לשלם דמיו, וברשות האדון הוא הזקין, צריך להחליף את השיטות, ולר"מ אף בעבדים משלם כשעת הגזילה, דעבדא כמטלטלי.

והגמ' דוחה דשיטת ר"מ שאין נשבעין על הקרקעות, דמה שאמר ר"מ שאם טוען שמסר י' גפנים טעונות והוא טוען מסר לו רק חמש, שחייב שבועה, (ולחכמים פטור דכל המוחבר לקרקע הרי הוא כקרקע) לא איירי ר"מ אלא בענבים העומדות ליבצר, אבל בקרקע עצמה או בצריך לקרקע מודה ר"מ שאין נשבעים. וכתבו התוס' שר"מ דורש רבי ומיעוט וממעתו קרקעות משבועה ולא עבדים, ולא מוספיק מיעוט אחד אע"פ שעבדים הוקשו לקרקעות. עוד כתבו התוס' שהתולש ענבים העומדות ליבצר בשבת חייב לכר"ע, ומאיך בעל חוב אינו גובה מיתומים ענבים העומדת ליבצר לכר"ע.

מתי הזיתים שייכים לבעל הקרקע ומתי לבעל העצים

המוכר זיתיו לצורך שימוש בעצים לשירפה, ונשתהו בקרקע, אם אמר לו שיקצוץ מייד הכל שייך לבעל הקרקע, ואם אמר לו שיקצוץ מתי שירצה הכל שייך לבעל הזיתים, ואם לא אמר לו מתי יקצוץ- אם עשו זיתים רעים שיש בהם פחות מרביעית שטן לסאה זיתים, הרי אלו של בעל הזיתים, דפחות מרביעית לא קפדי אינשי, אבל אם עשו רביעית אחרי קיזוז ההוצאה במסיקתם ובעצירתם יחלוקו.

ק"א. שטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר זיתי גידלו זה

אומר ארצי גידלה, לאחר ג' שנים הכל לבעל הקרקע, שהרי אם נוטע בעצמו היה אוכל הכל שהרי יצאו מכלל ערלה, וכתבו התוס' שבעל הקרקע צריך לשלם לבעל העצים כמה שהם שווים לימכר לנטיעות, (ולא סגי בדמי עצים שהרי הם עומדים לעשות פירות). אבל בתוך ג' שנים ונעקרו בגושיהן ויכולים לחיות ע"י הגוש, שאין בזה משום ערלה, יחלוקו, ואין בעל העצים יכול לטעון שאם היה בעל הקרקע נוטע בעצמו לא היה אוכל כלום בתוך ג', שהרי אם היה נוטע בעצמו היו הנטיעות קטנות ולא היה להם צל והיה יכול לזרוע מתחת הנטיעות סילקא וירקא. ואם רוצה בעל הזיתים ליטול את זיתיו אין שומעין לו, ואמר ריו"ח שהטעם משום ישוב א"י, (ואמר רבי ירמיה דדבר זה צריך שיאמרו אדם גדול ולא היינו אומרים זאת מסברא), וכתבו התוס' (ק"א: ד"ה בשדה) שאף שהכחישו הנטיעות את הקרקע, זה אינו סיבה למונעו מלקחתם, כיון שלא עשה כך בידים.

המקבל שדה אבותיו מן הנכרי למחצה, והיינו שגזלה הנכרי מאבותיו, קנסו חכמים שצריך לעשר את כל התבואה לפני שנותן לנכרי את חלקו ונמצא שמפסיד שמעשר משלו על של נכרי, ודווקא אותו קנסו ולא אדם אחר, שכיון שהיא חביבה עליו לא ימנע מלקבלה אע"פ שצריך לעשר חלקו של נכרי, והטעם שקנסוהו הוא כדי שתהיה ברה ביזו, שיקשה עליו לעשר ויבוא לקנותה ממנו, אבל ישראל אחר יניח מלקבלה. ור"ח גורס שתהא בורה ביזו והיינו שלא ירצו לקבלה מהנכרי, ויבוא למוכרה בדמים מועטים, ולא יבוא לגזול עוד, ודווקא יורש צריך לקנסו שלא יקבלה, אבל אחר בלאו הכי ישמע ולא יקבלה. (וכגון דא צריכא רבה).

ובהו"א הבינה הגמ' ששדה אבותיו היינו שהשדה בא"י (אברהם יצחק יעקב) וחייב לעשר מפני שאין קנין הנכרי בא"י מפקיע מיד מעשר, ומקבל דומה לחוכר שחייב לשלם סכום מסוים אפי' לא עשתה השדה, שכמו שחוכר חייב לעשר מפני שהוא חייב לשלם לבעל הקרקע גם אם לא עשתה פירות, וכיון שהוא פורע חובו מן הפירות חייב לעשר, ה"ה מקבל חייב לעשר. והגמ' דחתה שקנין הנכרי בא"י מפקיע מיד מעשר ואי נמי אין קנין מקבל אינו כחוכר ואינו כפועל חוב, אלא

אריאל זילבר

ברשות הנכרי גדל.
סייט רש"י שאם יש קנין לנכרי הפקיע גם חוכר פטור, ואם אין קנין המקבל חייב מדינא כיון שדינו כחוכר, והתוס' כתבו שאפי' אם יש קנין, חוכר חייב מדרבנן, ובמקבל לא החמירו כיון שאף חוכר אינו חייב אלא מדרבנן. ואם אין קנין וחוכר חייב מהתורה, יש להחמיר גם במקבל למרות שאין התבואה שלו.

דין יורד

היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות אם השדה אינה עשויה ליטע שהיא יפה יותר לרועה, שממין וידו על התחתונה שאם השבח פחות מהוצאה נותן לו את ההוצאה, ואם ההוצאה יותר מהשבח אין לו אלא שבה, ואם השדה עשויה ליטע אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה, ואם גזר בעל השדה כדי לשמור את הנטיעות הרי זה כשדה העשויה ליטע.

היורד לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשותו ובא היורד ליטול עצייו ואבניו, לרשב"ג נחלקו בזה ב"ש וב"ה, לב"ש שומעין לו, ולב"ה אין שומעין לו, ולרשב"א לכונ"ע שומעין לו, וכן ס"ל לרב נחמן, ולרב ששת אין שומעין לו. ולהלכה בבית שומעין לו, אבל בשדה אם אמר נטיעיתי אני נוטל אין שומעין לו, ו"א שהטעם משום ישוב ארץ ישראל, ו"א שהטעם משום שכבר הוכחשה הקרקע מחמת שינוק ממנה הנטיעות, ונ"מ בחוץ לארץ.

שכירות בתים

ק"א: מתי יכול המשכיר להוציא את השוכר- המשכיר בית לחבירו בסתמא, אינו יכול להוציאו בימות הגשמים מהחג ועד הפסח, אא"כ הודיעו לו' יום לפני שהתחילו ימות הגשמים שלא יאריך לו את זמן השכירות, והיינו בט"ו אלול. ובימות החמה צריך להודיעו לו' יום לפני שמוציאו, ובכרכים שנמשכים לגור שם מפני השווקים, אין מצויו שם בתים לשכור, אף בימות החמה צריך להודיעו י"ב חודש לפני שמוציאו, ובחננויות שמוכרות בהקפה, הלקוחות שוהים מלשלם, ומשלמים לפי מקום החנות שקנו שם אף בעיירות צריך להודיעו י"ב חודש לפני שמוציאו כי לא ימצאו אותו הלקוחות במקום אחר, ולרשב"ג חנות של נחתומים ושל צבעים ג' שנים, מפני שהקיפן מרובה. ואם לא הודיעו לא יצא, וישלם לו כמשפט הראשון.

ואם נפל בית המשכיר יכול להוציא את השוכר כיון שהגיע זמנו לצאת, שהרי אינו עדיף מהמשכיר ולא היה עליו להודיעו כיון שלא ידע שביתו יפול. ואם חיתן את בנו וצריך את הבית לבית חתנות ולא היה יכול להודיעו, ג"כ יכול להוציאו, ואם מזכ או הוריש או נתן את הקרקע במתנה, לא עדיף כח השני על הראשון ואינו יכול להוציאו.

ואם קידש אשה בשביל שתסכים שיניח חביותיו בביתה, וגירשה מיד, יכולה להוציא חביותיו ולשלם לסבלים מהיין עצמו, ד"כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו", ודין זה הוא גם בחצר דקיימא לאגרא, משום שיכולה לומר שאינה רוצה להשכיר לאדם כזה.

חוקי המשכיר להעלות את המחיר- אף בזמן שאין המשכיר יכול להוציאו, יכול להעלות לו את דמי השכירות, בשיעור ההתייקרות של שאר בתים מפני שהפסדו ניכר. אבל יותר מזה אינו יכול להעלות דהוי כמוציאו.

מתי יכול המשכיר להעלות את המחיר- אף בזמן שאין המשכיר יכול להוציאו, יכול להעלות לו את דמי השכירות, בשיעור ההתייקרות של שאר בתים מפני שהפסדו ניכר. אבל יותר מזה אינו יכול להעלות דהוי כמוציאו.

מתי השוכר יכול לצאת מהבית- כשם שהמשכיר צריך להודיע לשוכר, כך השוכר צריך להודיע למשכיר, כדי שיוכל להשכירה לאדם נאמן.

חיובי המשכיר לשוכר- המשכיר חייב לתת לשוכר דלת, נגר שנועלים בו את הדלת ותוחבים אותו בקורת האיסקופה, מנועול, וכל דבר שהוא מעשה אומן, וחייב לפתוח לו חלונות, ולחזק לו את התקרה אם התליעו הנסרים, ולסמוך לו קורה אם נשברה קורה אחת.

חיובי השוכר- כל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו, וחייב לעשות לו סולם ומעקה, ומרזב שגגותיהם משופעים והיו שמים נסרים להרחיק המים מן הכותל, ואם נפלה אחת הדיוט יכול להחזירה, ולהטיח גגו, ומקום המזוזה הנקב להניח בו את המזוזה הוא על השוכר (דאפשר בגובתא דקניא), ומזוזה היא חובתו של הדר בבית, (וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו, ומעשה באדם שנטלה וקבר אשתו ושני בניו, ואם שכר מנכרי נוטלה בידו ויוצא. תוס' הוכיחו מהסוגיא שמניחים המזוזה מעומד, דאל"כ למה צריך גובתא דקניא, ולר"ת שמניחים אותה מיושב צ"ל שצריך גובתא דקניא כדי שלא תכלה מלחלוחית הכותל.

ק"ב. מה שייך לבעל הבית ומה שייך לשוכר- זבל- אם לא השכיר את החצר והשוורים של בעה"ב הזבל של המשכיר, ואם השכיר את החצר והשוורים של השוכר הזבל של השוכר, ואם החצר של המשכיר והגיעו לשם

שוורים מבחינ שייך הזבל למשכיר, וגללים הפקיעם הבעלים וזכה בהם בקנין חצר. אף אם קדם השוכר והגביהם. (והיינו כרבי יוסי רבבי חנינא דס"ל שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וכדלהלן). ואם שם כלי מתחת השור וקיבל את הגללים לאביי אם הדביק את הכלי בשולי הפרה הרי הוא של השוכר, ולרבא אף בלא הדביק קנה השוכר דהוי אויר שאין סופו לנוח (ולא דמי לזרק ארנקי מפתח זה לפתח אחר והפקירו לכל הקודם שהסתפק בזה רבא אם חשיב כמנוח, דהכא הכלי מפסיק בינו לקרקע). והזבל שברפת שבחצר לאביי הרי הוא של בעל הבית, מפני שהמשכיר חצרו סתם לא השכיר את הרפת שבה.

ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכיריים בלבד.

קנין חצר- לרבי יוסי רבבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, והיינו דווקא בחצר המשתמרת, ובחצר אינה משתמרת לא קנה, אא"כ יצא שם שיש שם מציאה מגון צבי שבור, או שהנהר הציף שם דגים, שע"ז אנשים בדלים ממנה והוי כחצר המשתמרת.

ומה שמצינו שיוני שובך שקינהם בשובך ומזונותיהם בשדה, ויוני עליה חייבות בשילוח הקן ולא חשיב "מזומן", ואסורות בגזל מפני דרכי שלום, ולא נתמעט מ"כי יקרא" פרט למזומן אע"פ שאם זכה בביצים חשיב מזומן, שהקן הוא הביצים, היינו כשיציאה רובה שעדיין לא קנאה שאם בא לתופסה לפני שתיגמר יציאתה חייב לשלח את האם ולקחת הבנים, ואיסור גזל היינו אפי' על האם דדעת בעל השובך עליהם, שהוא בטוח שיחזרו לשובך בערב, ולאב"א קאי על הביצים והטעם מפני שכבר ביציאת רובם דעתו עליהם. ולדברי רב יהודה שאסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם, א"כ אפי' ננפלה לחצירו, כל מקום שהוא לא יכול לזכות בה גם חצרו לא זוכה עבורו, ובאופן זה אם שילח את האם הוי גזל מעליא דקנתה לו חצרו, ואם לא שילחה הרי אסור ללוקחם בלא שילוח, ואם בא קטן ולקחם חייב אבי הקטן להחזירם מפני דרכי שלום, וה"ה אם נתן הגדול ידו או בגדו תחת הביצים כדי שלא יזכה בהם בעל החצר, ולא נתכוון לזכות בביצים, ושילח את האם ונטלם וזכה בהם. תוס'.

המשך ענין שכירות בתים

ק"ב: דין חודש העיבור

המשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה, נתעברה לשוכר וא"צ להוסיף שכה, שהחודש בכלל שנה. ואם השכיר את הבית לחודשים נתעברה למשכיר.

ואם אמר לו שישלם י"ב זהובים לשנה ודינר זהב לחודש-

לרשב"ג ורבי יוסי יחלוקו את חודש העיבור דלא ידעינן אם אומרים תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון. וכתבו התוס' דדוקא הכא שהם סותרים זה את זה הוי ספק, אבל היכא שאינם סותרים זה את זה (תמורת עולה ושלמים) סובר רבי יוסי תפוס לשון שניהם.

ולרב חייב לשלם הכל למשכיר דס"ל לרב תפוס לשון אחרון. וכמו שאמר רב שאם אמר שימכור הפך זה באסתירא מאה מעי' וסלע אינו שוה אלא צ"ו פרוטות, ח"י"ב לו מאה מעי', ואם אמר מאה מעי' אסתירא חייב לו אסתירא, אמנם משם אין ראיה ד"ל דפרושי קמפרש אסתירא גדולה שהיא שוה מאה פרוטות, או שאומר מאה פרוטות רעות שאינם שוות אלא אסתירא. ובתוס' פירשו שמשם אין ראיה לשוכר ד"ל שכונתו שישלם דינר בכל חודש ולא ימתין לסוף השנה, ומ"מ לא ישלם יותר מ"ב דינר לשנה, ולכן לרב שכולו למשכיר משום תפוס לשון אחרון. ורבינו שמואל מפרש שהה"א היתה שדינר זהב לחודש הוא פרושי קמפרש. שרק על שנה פשוטה ישלם לו י"ב. אבל על שנה מעוברת ישלם דינר לחודש.

ולשמואל הולכים אחרי התפוס, שאם בל באמצע החודש ואמר לו שיצא מביתו או ישלם לו שכר חודש זה יחלוקו, ואם בא בתחילת החודש הכל למשכיר דקרקע בחזקת בעליה, ואם בא בסוף החודש הכל לשוכר דהעמד ממון על חזקתו. ומה שאמר שמואל שאם אמר כור בשלושים, סאה בסלע, אני מוכר לך, שקנה מה שכבר לקח, אין הטעם משום תפוס לשון אחרון, אלא משום דתפיס .

ולרב נחמן קרקע בחזקת בעליה עומדת, ואפי' אמר לו דינר לחודש י"ב לשנה הכל למשכיר.

מה הדין כשיש ויכוח אם שילם דמי השכירות- אם נמצאים בתוך הזמן הדין עם המשכיר דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ביום האחרון של השנה, ואם נמצאים אחרי הזמן הדין עם השוכר (וכמו ששינינו גבי פדיון הבן, שאם האב מת בתוך ל' הרי הבן בחזקת שלא נפדה דהלאוי שיפרע אדם חובו בזמנו, וחייב הבן לפדות עצמו, ולאחר ל' יום הרי הוא בחזקת שנפדה, אא"כ אמרו לו השכנים שלא נפדה ואביו בשעת מותו ציווה לפדותו), וביוימא דמשלם זמניה והוא טוען ששילם בבוך נאמן השוכר בשבועה, דדווקא שכיר בזמנו ביום שיצא ממלאכתו נשבע שלא קיבל ונוטל משום שבעה"ב טרוד בפועליו וסבור ששילם לו, ובאמת שילם לחבירו, אבל כאן נאמן השוכר לומר פרעתין, ונשבע שבועת הסת.

ק"ג. מה הדין כשיש ויכוח כמה שנים כבר עברו מהשכירות- המשכיר בית לחבירו ל' שנים ולא נכתב בשטר זמן, וטוען המשכיר שכבר גר בה ה' שנים והשוכר טוען שגר בה ג' שנים, נאמן המשכיר, דקרקע בחזקת בעליה עומדת על כל ספק הבא לפנינו, ולא דמי לטוען שפרע חוב דשם היה עליו לכתוב על השטר שפרע או לכתוב שובר, אבל כאן שטר השכירות מטרתו שלא יחזיק בבית ויאמר לקוחה היא בידי, ולא שיוכל לתבוע לעולם י' שנים. והוסיפו התוס' שאף שיעקר השטר הוא עבור המשכיר, מ"מ השטר ביד השוכר שלא יוכל להכחיש את מספר השנים. עוד פירש ר"ח שבשטר כתוב זמן והוא ביד המשכיר, וכתוב ששכר ל' שנים במאה זוז, ואחרי ה' שנים השוכר טוען ששילם לו ה' שנים, והמשכיר טוען שקיבל עבור ג' שנים, והשוכר נאמן משום שטוען שהשטר ביד המשכיר כדי שלא יוכל להחזיק בקרקע.

ק"ג. מה הדין כשיש ויכוח כמה שנים כבר עברו מהשכירות- המשכיר

בית לחבירו ל' שנים ולא נכתב בשטר זמן, וטוען המשכיר שכבר גר בה ה' שנים והשוכר טוען שגר בה ג' שנים, נאמן המשכיר, דקרקע בחזקת בעליה עומדת על כל ספק הבא לפנינו, ולא דמי לטוען שפרע חוב דשם היה עליו לכתוב על השטר שפרע או לכתוב שובר, אבל כאן שטר השכירות מטרתו שלא יחזיק בבית ויאמר לקוחה היא בידי, ולא שיוכל לתבוע לעולם י' שנים. והוסיפו התוס' שאף שיעקר השטר הוא עבור המשכיר, מ"מ השטר ביד השוכר שלא יוכל להכחיש את מספר השנים. עוד פירש ר"ח שבשטר כתוב זמן והוא ביד המשכיר, וכתוב ששכר ל' שנים במאה זוז, ואחרי ה' שנים השוכר טוען ששילם לו ה' שנים, והמשכיר טוען שקיבל עבור ג' שנים, והשוכר נאמן משום שטוען שהשטר ביד המשכיר כדי שלא יוכל להחזיק בקרקע.

זמן השאלה בכמה מקרים

השואל כלי בטובו כל זמן שהוא ראוי למלאכה, הרי השאלה היא לעולם ואפי' מחזירו חוזר ונוטלו כשיצטרך. ודווקא כשעשה קנין אבל בלא קנין כלתה המשיכה הראשונה ברגע שהחזירו, וצריך להחזיר לו את קת הכלי כאשר לא יהיה יותר ראוי לשימוש, שהרי לא נתנו במתנה, וכבר לא נחשב "בטובו". ובערוך מפרש שבטובו היינו בטובה שמחזיק השואל למשאלו, יכול להשתמש לעולם בכליו של המשאל, וכתבו התוס' דאינו נראה.

השואל מעדר לעדור בו האי פרדיסא הרי הוא שאלו לו לאותו פרדס, ואם שאל לעדור בו פרדיסא סתמא יכול לעדור בו איזה פרדס שירצה והיינו פרדס אחד, ואם שאל לעדור בו פרדיסי יכול לעדור בו את כל הפרדסים שיש לו דפרדיסי טובא נמי משמע. וכתבו התוס' דהא דמצינו שהמוכר ארעא מכר ב' קרקעות, היינו גבי מכר שאין אומרים שמוכר כל קרקעותיו, משא"כ בשאלה שמשאל לכל צרכו. ועוד י"ל דהתם המוכר מוחזק והכא השואל מוחזק, ואף שסופו להחזיר כיון שתפוס בה הוי מוחזק (משא"כ בקרקע כיון שאין יכול להצניעה הרי היא בחזקת בעליה אף כשהיא ברשות השוכר).

השואל מחבירו האי גרנותא באר אז ונפלה אינו יכול לבנותה שאינו שאלו לו אלא הבאר ההיא ולא כשעשה אחר, אבל אם שאל גרנותא ונפלה יכול לבנותה והרי היא שאלה לו עד שישקה כל שדותיו, ואם שאל ב' גרנותא מקום לחפור בו באר יכול לחפור כמה בארות עד ימצא באר טובה, וצריך לעשות קנין מתחילה, אבל אם היה רק דיבור יכול לחזור בו.

מתי יכול המשכיר לשנות את הבית שהשכיר- המשכיר בית לחבירו ונפל, אם השכיר לו בית זה הפסיד, ואם אמר לו בית סתם חייב להעמיד לו בית אחר בימי השכירות, ויכול לשנותו מאחד לשניים או מקטן לגדול, ואם אמר לו מידת הבית אינו יכול לשנותו, ואם אמר לו בית כזה, והבית נמצא על שפת הנהר שהוא חשוב, ולא התנה על מידת ארכו ורחבו, אין אומרים שכונתו כזה שיהיה על שפת הנהר אלא כונתו להתנות על הכל, ולא ישנהו מקטן לגדול או מגדול לקטן שיכול השוכר לומר אי אפשי בבית גדול, או אי אפשי בבית קטן, מאחד לשניים או משניים לאחד, ולא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהם, אלא מדעת שניהם.

המקבל:

חיוב אריס וחוכר וחיובי בעל השדה

ק"ג: ההתעסקות בשדה- המקבל שדה מחבירו באריסות או בחכירות צריך להתעסק בשדה כמנהג המדינה, שאם היה מנהג לחרוש או לעקור אין הוא או בעה"ב יכולים לשנות מהמנהג, כיון שיש סיבה לעכב שבעה"ב יכול להעדיף לקצור שהשורשים יזבלו את השדה, או לעקור כדי לנקות את השדה, וכן המקבל יכול להעדיף לקצור כיון שזה קל יותר, ויכול להעדיף לעקור כדי שיהיה לו תבן. וכן אם נהגו לחרוש אחרי הקצירה או העקירה חייב לעשות כך, אפי' אם הוא ניכש את השדה ובאותו מקום אין נוהגים לנכש.

לפרטים על נקודות ההפצה, או לקניית שאר החוברות

נא להתקשר ל-0527692282.

ניתן לקבל את הגיליונות בדואר (בתשלום)

או בפקס, או במייל (חינם) - A0527692282@gmail.com

אילנות שבקרקע- אם יש אילנות בארץ בקרקע שגה לבן ואין בהם עבודה, אם נהגו להשכירם למקבל הרי הם של המקבל, אפי' אם האריס נותן לבעה"ב פחות מהרגילות, ואם נהגו שלא להשכיר הרי הם של בעל השדה, אפי' אם האריס נותן לבעה"ב יותר מהרגילות.

חלוקת הגידולים- בעל השדה והמקבל חולקים בתבואה, וכן בתבן ובקש, ובמקום שאין רגילים לתת תבן אע"פ שיש מי שנותן עין יפה הוא, ואין האחרים חייבים לתת. וכשם שחולקים ביין כך חולקים בזמורות, וכן חולקים בקנים המקולפים שמעמידים בהם את הגפנים, שהרי שניהם מספקים את הקנים.

הוצאות השדה- עיקר השמירה שא"א בלעדיה הם חיוב על בעל השדה (עשית התל סביבות השדה וחיזוקו פעם שניה ושלישית, והקנים לגדר) אבל שמירה יתירה (הגדר עצמה) מוטלת על האריס. בעה"ב צריך לתת מעדר ורחת ודלי וכלי למים, והאריס צריך לחפור חריצים להשקית השדה.

ק"ד. יבש המעין או נקצץ האילן-

המקבל שדה בית השלחין או בית האילן בסתמא, ונקצץ האילן, חייב לשלם לו את כל דמי החכירות. ואם יבש המעין הגדול הוי מכת מדינה ומנכה לו מהחכירות, אבל אם יבש נהר קטן אינו מנכה לו שהרי יכול להביא מים בדליים. ואם חקר בית השלחין זה מנכה לו מהחכירות, לשמואל איירי באמר החוכר חכור לי בית השלחין זה, אבל כשאמר כך המחכיר אינו מנכה, וכמו שמצינו שהמוכר בית כור עפר יכול לתת לו לו אע"פ שאין בו אלא לתך, אם הוא נקרא בית כור (וכן במוכר כרם או פרדס). ולרבינא אם הם עומדים ליד השדה ואמר "בית השלחין" ודאי כוונתו כדקיימא השתא, משא"כ כשאינו עומד שם.

חיוב האריס אם לא עבד בשדה- המקבל שדה מחבירו ולא עבד בה, שמיין כמה היתה ראויה לעשות ומשלם לו, מפני שכותב לו "אם אוכיר ולא אעביד אשלם במיטבא".

כמה תנאים שפסקו הלכה מכת לשונות שהורגלו לכתוב-

ר"מ המחייב אריס שלא עבד בשדה וכו"ל.

ר"י המחייב את הבעל להביא קרבן עשיר על אשתו ואינו יכול לומר שאשתו עניה וכן חייב להביא שאר קרבנותיה, מפני שכותב לה"אחריות דאית לך עלי מיין קדמת דנא".

הלל הזקן התיר באלכסנדריא בנים שחטפו את אימם בשעת כניסתם לחופה, מפני שבכתובת אימם היה כתוב "לכשתכנסי לחופה הוי לי לאינתו".

רבי יהושע בן קרחה אמר שהמלוה לא יקח משכון יותר מסכום החוב מפני שכותב שיגבה ממנו כנגד סכום המשכון, והתועלת בכתיבת דבר זה הוא אם פחתו דמי המשכון, אמנם גם בלא כתב קנה ואם השיב המשכון ללוה ומת לוקח את המשכון מבניו.

ק"ד: רבי יוסי היה מגבה לבעל את הכתובה כמלוה שהיה גובה מאבי הבת את כל

מה שכתוב בכתובה במקום שהיו נוהגים לעשות את הכתובה מלוה שהאשה תיפרע כמו מלוה את מה שהביאה אם תתאלמן או תתגרש. ואם נוהגים לכתוב בכתובה מחיר כפול הבעל גובה חצי, ובהרבאל היה גובה שליש, ומירימר היה גובה כפי הכתוב בשטר והיינו אם עשו קנין. ואם אדם אמר שיתנו לבתו ד' מאות זוז לכתובה, אם אמר בלשון תנו יתנו ד' מאות ויכתבו ח' מאות, ואם אמר כתבו יתנו ב' מאות ויתנו ד' מאות. ואין חילוק בין אם אמר בכתובה או שאמר לכתובתה (ודלא כרב אשי).

אריס שאמר שישלם סכום מסוים אם יוכיר את השדה והוכיר שליש, לנהרדעי ישלם שליש, ולרבא פטור דאסמכתא לא קניא כיון דגזים, (משא"כ באומר שישלם במיטבא דלא גזים).

המקבל שדה לזריעת שומשמי זרעו בה חייטים שהם זולים יותר ומכחישים פחות את הקרקע, וגדלו חייטים כשווי שומשמיין, אין מנכה מהתשלום את מה שהקרקע כחשה פחות, מפני שהבעלים מעדיף שתכחש הקרקע ולא הוא. ואם עשתה יותר משומשמי חולק ברווח עם בעל הקרקע, שהרי אף הקרקע גרמה לשבח.

הנהנים מהגליון מתבקשים לתרום להגדלת ההפצה

מי שתורם 250 ₪ (עלות הדפסת 500 גליונות) יקבל-

א' כל החוברות שיצאו, (ש"ס א' ב', תנ"ך, מ"ב, ומוסר).

ב' כמה גליונות תמצית כל חודש בדואר.

ג' זכות להצנחה ע"ג הגליונות. לפרטים 0527692282

אפשר להאזין בקול

הלשון לשיעורים קצרים

על הדף היומי בטל'

036171111 ולהקיש

123 ואח"כ 34.